

11. SINIF TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI DERS NOTLARI

1. ÜNİTE : EDEBİYATA GİRİŞ

Edebiyat-Toplum İlişkisi

Edebiyat düşüncelerin, duyguların ve hayallerin insanlara estetik bir zevk içerisinde aktarılması sanattır şeklinde özetlenebilir. Düşünceler, duygular ve hayaller ise insana ait özelliklerdir. İnsan ise toplumu oluşturan çekirdek bir yapı özelliği taşır. Toplumun en temel yapı birimini oluşturan insanların hayalleri, duyguları ve düşünceleri de ister istemez ait olduğu toplumun özelliklerini barındıracaktır. Bu nedenle ortaya konmuş bir edebi eserin ait olduğu toplumdan ayrı değerlendirmek yapılabilecek en büyük yanlış olmaktadır. **“Edebiyat ve Toplum İlişkisi”**sadece bugün değil yüzyıllardır güçlü bir bağ içerisinde. Herhangi bir dönemde yazılmış edebi eseri incelediğinizde ait olduğu toplumun yaşam biçimi hakkında bizlere ipuçları sunacağı şüphesizdir.

Edebiyatın toplum özelliklerini barındırması, toplum sorunlarını dile getirmesiyle toplumsal değişimde söz sahibi olması da söz konusudur. Toplumun sorunlarını ele almayan bir edebiyat toplumdan kopmuştur ve ömrü çok da uzun olmayacaktır. Buna örnek olarak Fransız İhtilali öncesi ve sonrasını verebiliriz.

Klasisizm Fransa soylularını temsil ederken, horlanmış halkı romantizm temsil etmiştir. Halk tarafından ihtilal gerçekleşince romantizm tüm Fransa'ya egemen olmuştur. Romantizmi temsil eden aydınlar İhtilal öncesi halkın acılarını, hüznelerini ve hayallerini dile getirerek ihtilale zemin hazırlamışlardır. Bu duruma Türk Edebiyatında da örnek verebiliriz: İstanbul Ağzı'nın resmi dil olarak Türkiye Türkçesi adıyla anılmasının temeli Tanzimat'a kadar gider. Şinasi'nin noktalama işaretlerini ilk olarak kullanması, Milli Edebiyatçıların dil ile ilgili görüşlerini yayımlamaları bugünün Türkiye Türkçesinin gramerinin oluşmasında ve yaygınlaşp resmi dil olarak kabulünde oldukça önem arz etmektedir.

Türk Edebiyatında Toplumsal İşlev

Tanzimat Edebiyatı ile birlikte edebiyatımızda toplum sorunlarının dile getirildiğini görürüz. Namık Kemal, edebiyattaki bireyselliğe tepki göstermiş ve eserlerinde toplumsal konulara yönelmiştir.

Servet-i Fünun ile birlikte tekrar bireyselliğe dönmüştür. Dönemin baskıcı yönetiminin de etkisiyle Servet-i Fünuncular bireysel konuları işlemiş ve mümkün merteye toplumsal sorunlardan kaçınmışlardır.

Milli Edebiyat ile birlikte edebiyat halka yönelmiştir. Anadolu ve Anadolu halkı edebiyatın konusu olmaya başlamıştır. Özellikle Kurtuluş Savaşı ile birlikte Anadolu halkının göstermiş olduğu fedakarlık ve yeni devlet politikası edebiyat ile toplumu birleştirmiştir.

Cumhuriyet ile birlikte edebiyatımız artık toplumun bir ifadesi konumuna ulaşmış ve toplumun yaşamış olduğu sıkıntılar güçlü bir şekilde dile getirilmiştir. Özellikle “Toplumcu Gerçekçi Yazarlar” edebiyatın toplumsal işlevi olduğunu savunmuş ve halkın sorunlarını dile getirmişlerdir. Bu bakımdan da toplumdaki değişime etkide bulunmuşlardır.

Edebiyatın Sanat Akımları ile İlişkisi

Sanat en az insanlık tarihi kadar eski bir tarihe sahiptir. Bugün, binlerce yıl öncesinde yapılmış mağara resimlerine, süs eşyalarına ve bazı heykellere rastlamamız mümkündür. Ancak insanlar aradan geçen binlerce yıl içerisinde sanata farklı bakış açıları getirmiş ve dünyadaki gelişmelere paralel bir yol çizmişlerdir.

İnsanlık tarihi boyunca birçok farklı alanda uğraş veren sanat insanları olmuştur. Bu sanatçılar dönem dönem aynı düşünce ve sanat anlayışı etrafında toplanmışlar; bunun sonucunda sanatta o güne kadar olandan daha farklı yollar çizmişlerdir. Bu yeni çizgilerden ilerleyen sanatçılar buna göre eserlerini oluşturmaya başlar ve böylelikle sanat akımları doğmuş olur. Bu nedenle sanat akımları sanatçıların ortak düşüncelerini yansıtan bir hareket ve eğilim olarak tanımlanabilmektedir.

Edebi Akım (Edebiyat Akımı): Bir sanatçı topluluğunun belli bir zamanda ortak bir güzellik, düşünce, sanat ve anlayış çerçevesinde oluşturdukları edebiyat hareketleriyle birlikte benzer özellikler taşıyan edebi eserler vermeleri sürecine **“Edebi Akım”** denir.

» “Edebiyat akımları” bağımsız akımlar olmayıp genel olarak sanat akımlarının edebiyata yansımalarıdır.

» *Edebî akımlar, yazar ve şairleri müşterek değerler etrafında bir araya getiren ve onların pek çok esere hayat vermelerine imkân hazırlayan birer edebiyat iklimidir.

» Dolayısıyla edebiyat akımları, edebî eserden ayrı düşünülemezler.

» Yazarlar ve şairler bir sanat akımından etkilenir ve buna göre eserlerini oluşturmaya başlar.

» Eserlerin içeriği, şekli, üslubu, ele alınma yöntemi gibi unsurlar bu sanat akımlarının etkisiyle yön

kazanır.

» Edebî eserler belli bir sanat anlayışı doğrultusunda yazılır.

» Aynı sanat anlayışı doğrultusundaki eserler toplamı da edebiyat ve sanat akımlarını oluşturur.

» “Edebî eser, edebiyat teorisi ve edebî akım”; edebiyat tarihi denilen bütünü oluşturur.

Batı edebiyatında birer edebî akım olarak bilinen klasisizm, realizm, romantizm, empresyonizm ve diğerlerini sadece edebiyatla sınırlandırmak yanlıştır. Çünkü söz konusu akımlar, çoğu zaman sanatın bütün kollarını (mimari, müzik, heykel, resim vb.) kapsar. Örneğin; empresyonizm, kübizm, dadaizm öncelikle resim sanatında görülmüş ve döneminde yaygın olarak bu sanat dalında ifadesini bulmuştur. Postmodernizm ise öncelikle mimaride adından söz ettirmiştir. Bu akımlarda daha sonra edebiyat alanında da etkisini göstermiştir. Bu durum, bize sanatın temelde aynı kaynaktan doğduğunu, buradan hareketle de sanatlar arasında ciddi yakınlıklar ve geçişler olabileceğini hatırlatır.

Batı’da ortaya çıkan edebiyat ve sanat akımlarını Türk edebiyatını Tanzimat Dönemi’nden itibaren etkisi altına almıştır. Edebî akımları çoğunlukla bir öncekinin devamı, uzantısı ya da bir öncekine tepki niteliğindedir. Aynı sanat akımını benimseyen sanatçılar ortak özellikler taşıyan eserler vermiştir.

Edebiyatımızda;

Şinasi, Ali Bey, Ahmet Vefik Paşa – KLASİZM;

Namık Kemal, Ahmet Mithat, Abdülhak Hamit, Recaizade Ekrem – ROMANTİZM

Halit Ziya Uşaklıgil, Tevfik Fikret, Mehmet Akif, Ömer Seyfettin, Y. K. Karaosmanoğlu – REALİZM

Hüseyin Rahmi Gürpınar – NATURALİZM etkisinde kalmışlardır.

Yazım Kuralları

BÜYÜK HARFLERİN KULLANILDIĞI YERLER

– **Cümle, büyük harfle başlar;**

Ekim Cumhuriyet Bayramı kocaman bir ömür yaşasak da aslında yaşadığımız ömür bir günden ibarettir.

– **İki çizgi arasındaki ara söz ya da açıklama cümleleri büyük harfle başlamaz:**

Küçük bir kafile -iki kadınla birkaç çocuk- yolun başında duruyordu.

– **Dizeler büyük harfle başlar:**

Ne doğan güne hükümüm geçer,

Ne hâlden anlayan bulunur.

– **Kişi adları ve soyadları büyük harfle başlar.**

Reşat Nuri Güntekin, Ahmet Arif, Bilge Karasu...

– **Kişi adlarından önce gelen unvanlar, saygı sözleri, rütbe adları, lakaplar büyük harfle başlar:**

Topal Çavuş, Binbaşı İhsan, Ali Bey, Nezihe Hanım...

– **Cümle içinde, özel adın yerine kullanılan makam ve unvan sözleri büyük harfle başlar:**

Bugün Kaymakam halkla görüşecek.

– **Saygı bildiren sözlerden sonra gelen ve makam, mevki, unvan bildiren sözcükler, mektuplarda ve yazışmalarda hitaplar büyük harfle başlar:**

Sevgili Kardeşim, Değerli Öğretmenim, Sayın Başkanım...

– **Hayvanlara verilen özel adlar büyük harfle başlar:**

Karabaş, Sarıkız, Zeytin, Pamuk..

– **Millet, boy ve oymak adları büyük harfle başlar:**

Türk, Yunan, Tatar, Rus, Kırgız..

– **Dil ve lehçe adları büyük harfle başlar:**

Türkçe, İngilizce, Kırgızca...

– **Devlet adları büyük harfle başlar:**

Türkiye Cumhuriyeti, Azerbaycan..

– **Din ve mezhep adları büyük harfle başlar:**

Müslüman, Hristiyan, İslam, Hanefi...

– **Din ve mitoloji ile ilgili özel adlar büyük harfle başlar:**

Allah, İlah, Tanrı, İsrail....

– **Gezegen ve yıldız adları büyük harfle başlar.**

Kutup Yıldızı, Merkür, Ay, Dünya...

– **Düşünce, hayat tarzı, politika vb. anlamlar bildiklerinde doğu ve batı sözcüklerinin ilk harfleri büyük yazılır:**

Son yıllarda Batı medeniyeti biliminde büyük gelişme gösterdi.

– **Yer adları(kıta,bölge, il,ilçe.. vb.) büyük harfle başlar:**

Avrupa, Asya, Türkiye, Konya, Ankara, Kulu.....

– Yer adlarında ilk sözcükten sonra gelen deniz, nehir, göl, dağ vb. tür bildiren ikinci sözcükler büyük harfle başlar:

Erciyes Dağı, Ege Denizi, Sakarya Nehri, Tuz Gölü, Ağrı Dağı...

– Mahalle, meydan, bulvar, cadde, sokak adlarında geçen mahalle, meydan, cadde, sokak sözcükleri büyük harfle başlar:

Tunahan Mahallesi, Taksim Meydanı, Atatürk Bulvarı, Susam Sokağı, Uğur Mumcu Caddesi..

– Köprü, saray, köşk, kale, kule, anıt vb. yapı adlarının bütün sözcükleri büyük harfle başlar:

Mostar Köprüsü, Çanakkale Şehitler Anıtı, Çankaya Köşkü, Ankara Kalesi..

– Özel adların yer bildirenlerinde kısaltmalı söyleyiş söz konusu olduğunda yer adının ilk harfi büyük yazılır:

Dün Boğaz'da arkadaşlarla çay içtik.

Bu akşam Hisar'da büyük bir konser var.

– Kurum, kuruluş ve kurul adlarının her sözcüğü büyük harfle başlar:

Türk Dil Kurumu, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Milli Kütüphane, Çankaya Lisesi, Bakanlar Kurulu...

– Kanun, tüzük, yönetmelik, yönerge, genelge adlarının her sözcüğü büyük harfle başlar:

Medeni Kanun, Türk Bayrağı Tüzüğü...

– Kurum, kuruluş, kurul, merkez, bakanlık, üniversite, fakülte, bölüm, kanun, tüzük, yönetmelik ve makam sözcükleri ya da sözleri, asılları kastedildiğinde büyük harfle başlar:

Türkiye Büyük Millet Meclisi bu yıl çalışmalarına erken başlayacak. Eylülde Meclis ilk toplantısını yapacak.

– Kitap, dergi, gazete ve sanat eserlerinin (tablo, heykeli beste vb.) her sözcüğü büyük harfle başlar.

Sözde Kızlar, Son Kuşlar, Büyük Doğu Ağaç, Millî Gazete, Halı Dokuyan Kızlar, Cumhuriyet..

– Ulusal, resmî ve dîni bayramlarda anma ve kutlama günlerinin adları büyük harfle başlar:

Kurban Bayramı, 29 Ekim Cumhuriyet Bayramı, Anneler Günü...

– Kurultay, çalıştay, bilgi şöleni, açık oturum vb. toplantıların adlarındaki her sözcüğün ilk harfi büyük yazılır:

Karahanlı Türkçesi Araştırmaları Çalıştayı, Türk Dünyası Kurultayı Türk dili Şöleni...

– Tarihî olay, çağ ve dönem adları büyük harfle başlar:

Tanzimat Dönemi, İlk Çağ, Lale Devri, Kurtuluş Savaşı, Antik Çağ..

– Özel adlardan türetilen bütün sözcükler büyük harfle başlar:

Türklük, Türkleşmek, Türkçe, Avrupalı, Müslümanlık...

– Yer millet ve kişi adlarıyla kurulan birleşik sözcüklerde sadece özel adlar büyük harfle başlar:

İngiliz anahtarı, Van kedisi, Isparta gülü..

– Belirli bir tarih bildiren ay ve gün adları büyük harfle başlar.

29 Mayıs 1453 Salı günü, 29 Ekim 1923, 28 Aralık...

YKS 13 Haziran'da yapılacakmış.

BİRLEŞİK SÖZCÜKLERİN YAZILIŞI

Bitişik Yazılan Birleşik Sözcükler

– Ses düşmesine uğrayan bileşik sözcükler bitişik yazılır:

cumartesi (cuma ertesi), nasıl (ne asıl), niçin (ne için), kaynana (kayın ana), birbiri (biri biri)...

– Sözcüklerden her ikisi ya da ikincisi birleşme sırasında anlam değişikliğine uğradığında bitişik yazılır:

rüzgargülü, hanımeli, aslanağzı, delibaş ..

– Bilmek, vermek, kalmak, durmak, gelmek ve yazmak eylemlerinin "-e,-i" zarf-fiil eklerini almış eylemlerle oluşturduğu birleşikler bitişik yazılır:

çözebilmek, alıvermek, uyuyakalmak, gidedurmak, süregelmek, öleyazmak...

– Birinci ya da ikinci sözcüğü emir kipiyle kurulanlar bitişik yazılır:

albeni, çalçene, dön Baba, kapkaç, kaçgöç vb.

– Sıfat- fiil eklerinden "-en-r, -er, -,r,-ir,-mez" ve "-miş" ekleriyle kurulanlar bitişik yazılır:

alaybozan, gökdelen, akımtoplar, altıpatlar, değerbilmez, cankurtaran...

– İkinci sözcüğü görülen geçmiş zaman eki "-di" ekiyle kurulanlar bitişik yazılır:

albastı, dedikodu, şıpsevdi, gecekondu, külbastı...

– Somut olarak yer bildirmeyen "alt, üst, üzeri" sözlerinin sona getirilmesiyle oluşan birleşik sözcükler bitişik yazılır.

ayakaltı, bilinçaltı, gözaltı, akşamüzeri, suçüstü...

Hırsız, akşamüstü suçüstü yakalanarak gözaltına alındı.

– Şehir, kent, köy, mahalle, dağ, tepe, deniz, göl, ırmak, su vb. sözcüklerle kurulmuş sıfat tamlaması ve belirtisiz ad tamlaması kalıbındaki yer adları bitişik yazılır.

Akşehir, Eskişehir, Taşlıçay, Elmadağ, Batıkent, Akdeniz, Yeşilirmak...

– İki veya daha çok sözcükten oluşmuş Türkçe yer adları bitişik yazılır.

Çanakkale, Pınarbaşı, Kabataş...

– Şehir, kent, köy, mahalle, dağ, tepe, deniz, göl, ırmak, su vb. sözcüklerle kurulmuş sıfat tamlaması ve belirtisiz ad tamlaması kalıbındaki yer adları bitişik yazılır.

Akşehir, Eskişehir, Taşlıçay, Elmadağ, Batıkent, Akdeniz, Yeşilirmak...

– Kişi adları ve unvanlarından oluşmuş mahalle, meydan, köy vb. yer ve kuruluş adlarında ise gelenekleşmiş olarak bitişik yazılır.

Bayrampaşa, Davutpaşa, Mustafabey, Necatibey...

– Ara yönleri belirten sözcükler bitişik yazılır.

kuzeybatı, güneydoğu, güneybatı, güneydoğu.

– Ev sözcüğüyle kurulan bileşik sözcükler bitişik yazılır.

aşevi, bakımevi, doğumevi, gözlemevi, orduevi, huzurevi, öğretmenevi...

– Hane, name, zade kelimeleriyle oluşturulan birleşik kelimeler bitişik yazılır.

dershane, beyanname, haramzade...

– "-zede" ile oluşturulan sözcükler bitişik yazılır:

afetzedede, depremzede, kazazedede, selzede vb.

– Farsça kurala göre oluşturulan sözcükler bitişik yazılır:

darüdünya, ehlibeyit, gayrimenkul, gayrimeşru, Kuvayımilliye, Misakımillî..

– Arapça kurala göre oluşturulan sözcükler bitişik yazılır:

darülaceze, ceffelkalem, şeyhülislam, inşaallah, maşallah, velhasıl...

– Müzikte kullanılan makam adları birleşik yazılır:

acembuselik, hisarbuselik, muhayyerkürdi vb..

Kanunda bitişik geçen ya da bitişik olarak tescil ettirilmiş kuruluş adları bitişik yazılır:

İçişleri, Dışişleri, Genelkurmay, Yükseköğretim Kurulu..

– Renk adlarıyla oluşturulan bitki, hayvan ve onlara ait hastalık adları bitişik yazılır:

akçağaç, karadut, alabalık, mavihastalık vb.

Ayrı Yazılan Birleşik Sözcükler

– Yardımcı fiillerle (et-, eyle-, ol-, kıl-) oluşanlarda herhangi bir ses olayı yoksa bu sözcükler ayrı yazılır:

arz etmek, dans etmek, var olmak, yok olmak, alt etmek vb....

– Birleşme sırasında birleşigi oluşturan sözcüklerin hiçbir ya da ikinci sözcüğü anlam değişikliğine uğramışsa bu sözcükler ayrı yazılır:

ada balığı, köpek balığı, ardıç kuşu, meyve sineği, deniz yılanı, dağ keçisi, çörek otu...

– "-r / -ar / -er, -maz / -mez ve -an / -en" sıfat-fiil ekleriyle kurulan sıfat tamlaması yapısındaki birleşik kelimeler ayrı yazılır.

bakar kör, çalar saat, döner sermaye, güler yüz, koşar adım, yazar kasa, çıkmaz sokak, görünmez kaza, tükenmez kalem, uçan daire...

– "Renk" sözü veya renklerden birinin adıyla kurulmuş isim tamlaması yapısındaki renk adları ayrı yazılır.

gümüş rengi, portakal rengi, ateş kırmızısı, boncuk mavisi, limon sarısı...

Ağır, ağır çıkacaksın bu merdivenlerden,

Eteklerinde güneş rengi bir yığın yaprak,

Ve bir zaman bakacaksın semâya ağlayarak... (Ahmet Haşim)

– Rengin tonunu belirtmek üzere renkten önce kullanılan sıfatlar ayrı yazılır.

açık mavi, açık yeşil, kirli sarı, koyu mavi, koyu yeşil...

– Yer adlarında kullanılan "batı, doğu, güney, kuzey, güneybatı, güneydoğu, kuzeybatı, kuzeydoğu, aşağı, yukarı, orta, iç, yakın, uzak" kelimeleri ayrı yazılır.

Batı Trakya, Doğu Anadolu, Güney Kutbu, Kuzey Amerika, Güneydoğu Anadolu, Aşağı Ayrancı, Orta Asya, İç Anadolu, Yakın Doğu, Uzak Doğu...

Türklerin ana yurdu Orta Asya'dır.

– Kişi adlarından oluşmuş "mahalle, bulvar, cadde, sokak, ilçe, köy vb." yer ve kuruluş adlarında, sondaki unvanlar hariç şahıs adları ayrı yazılır.

Yunus Emre Mahallesi, Gazi Mustafa Kemal Bulvarı, Nene Hatun Caddesi, Fevzi Çakmak Sokağı, Koca Mustafapaşa, Kâzım Karabekir Eğitim Fakültesi, Sütçü İmam Üniversitesi...

– "Dış, iç, sıra" sözleriyle oluşturulan birleşik kelime ve terimler ayrı yazılır.

çağ dışı, sıra dışı, yasa dışı, ceviz içi, hafta içi, yurt içi, akli sıra, ardı sıra, peşi sıra, yanı sıra...

– Somut yer belirten alt ve üst sözcükleriyle oluşturulan birleşikler ve terimler ayrı yazılır:

deri altı, su altı, böbrek üstü bezi, tepe üstü vb.

– “Alt, üst, ana, ön, art, arka, yan, karşı, iç, dış, orta, büyük, küçük, sağ, sol, peşin, bir, iki, tek, çok, çift” sözcüklerinin başa getirilmesiyle oluşturulan birleşik kelime ve terimler ayrı yazılır.
alt yazı, üst kat, ana bilim dalı, ön söz, ön yargı, art niyet, arka plan, yan etki, karşı görüş, iç savaş, dış hat, orta oyunu, sağ açık, sağ bek, peşin hüküm, bir hücreli, iki anlamlı, tek eşli...

Deyimlerin Yazılışı

Deyimler ayrı yazılır.

Örnek:

Devede kulak, çantada keklik, küplere binmek, fark etmek, çam devirmek vb..

İkilemelerin Yazılışı

İkilemeler ayrı yazılır.

Örnek:

ağır ağır, hızlı hızlı, ileri geri, çat pat, eciş bücüş vb..

BAZI SÖZCÜK VE EKLERİN YAZILIŞI

Bağlaç olan "de" nin Yazılışı

Bağlaç olan "de", "da, de" biçiminde her zaman ayrı yazılır.

Örnek:

Bazen en yakınımızdakileri de memnun edemez, anlardan sizi destekleyen sözler duyamazsınız.

Ek Olan "-de"nin Yazılışı

Adın bulunma eki olan "-de" geldiği sözcüklere ünlü ve ünsüz uyumlarına uygun olarak "-da, -de, -ta, -te" biçimlerinde bitişik yazılır.

Örnek:

Hayatınızda tümüyle siz ait bir şeyler olsun.

Bağlaç Olan "ki" nin Yazılışı

Bağlaç olan "ki" her zaman ayrı yazılır.

Örnek:

Sonunda bakmışlar ki bu iş olmuyor, işten vazgeçmişler.

Ek Olan "-ki"nin Yazılışı

Ek olan "-ki" her zaman bitişik yazılır.

Örnek:

masanın üstündeki kitaplar, arabadaki eşyalar, seninki, onunki, bizimki...

"ile" Sözcüğünün Yazılışı

"ile" sözcüğü ayrı da bitişikte yazılabilir.

Örnek:

Her şey kişinin kendini bilmesiyle(bilmesi ile) başlar.

Fiil Çekimi İle İlgili Yazılışlar

– "-a, -e, acak, -ecek, -ayım, -eyim, -alım, -elim, -an, -en vb eklerin geniş ünlüleri "-a" ve "-e" söyleyişe bakılmaksızın "a" ve "e" ile yazılır.

gelmeyeceksin, başlayayım, geleyim, başlayan, gelmeyen...

– Ek fiilin yazılışı

Ek fiilin çekimli biçimleri (idi, imiş, ise) ayrı da bitişik de yazılabilir.

hastaydı(hasta idi), öğrenciymiş(öğrenci imiş), doktorsa(doktor ise)

Pekiştirmeli Sözcüklerin Yazılışı

Başların takı getirilerek anlamları güçlendirilmiş pekiştirmeli sözcükler bitişik yazılır.

Örnek:

tertemiz, masmavi, yemyeşil vb...

SAYILARIN YAZILIŞI

Sayılar harfle de yazılabilir.

Örnek:

on beş gün, yirmi beş bin, 23 kişi, 66 soru...

– Birden çok sözcükten oluşan sayılar ayrı yazılır.

on beş, yirmi yedi, beş yüz altmış vb.

-Para ile ilgili senet, çek vb ticari belgelerde geçen sayılar bitişik yazılır.

4565(dörtbinbeşyüzaltmışbeş)

– Yüzde ve binde işaretleri yazılırken sayılarla işaret arasında boşluk bırakılmaz.

%80, ‰60 vb...

– Sayılardan oluşan iskanbil oyunlarının adları bitişik yazılır.

ellibir, yirmibir altmışaltı vb.....

-Romen rakamları;tarihî olaylarda, yüzyıllarda ,hükümdar adlarında, tarihlerde (ayları göstermek için) kitap ve dergi ciltlerinde, kitapların asıl bölümlerinden önceki sayfaların numaralandırılmasında, maddelerin sınıflandırılmasında kullanılır.

15.yüzyıl, XI., 1.,...

-Dört yada daha çok basamaklı sayılar, sondan sayılmak üzere üçlü gruplara ayrılarak yazılır ve bu bölümlere nokta konur.

3.476, 55.869 , 1.598.789 vb..

– Sayılardaki kesirler virgülle ayrılır.

3,14; 0,5; 5,26 vb.

-Sıra sayıları yazıyla ve rakamla gösterilebilir.Rakamla gösterilirse ya rakamdan sonra bir nokta konur ya da rakamdan sonra kesme işareti konularak derece gösteren ek yazılır.

1.kat, 1'inci kat; 5. soru, 2. kişi

– Üleştirme sayıları rakamla değil, yazıyla yazılır.

20'şer değil, yirmişer; 2'şer değil, ikişer vb..

– Bayağı kesirlere getirilecek ekler alttaki sayı esas alınarak yazılır.

8/4 'ü(sekiz bölü dördü), 3/2'si (üç bölü ikisi) vb.

ÖNEMLİ: Bir Zorunluluk olmadıkça cümle rakamla başlamaz.

KISALTMALARIN YAZILIŞI

Bir sözcüğün, terimin ya da özel adın içerdiği harflerden biri ya da birkaçıyla kısaca anlatılmasına ve simgeleştirilmesine **kısaltma** denir.

– **Kuruluş, ülke,kitap, dergi ve yön adlarının kısaltmaları her sözcüğün ilk harfinin büyük yazılmasıyla yapılır.**

TDK(Türk Dil Kurumu), ABD(Amerika Birleşik Devletleri), KB(Kutadgu Bilig), TDED (Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi)

-Ölçü birimlerinin uluslararası kısaltmaları kullanılır.

cm, kg, m, g, mg vb...

– **Kuruluş, kitap, dergi ve yön adlarıyla ölçülerin dışında kalan sözcük ya da sözcük öbeklerinin kısaltılmasında, ilk harfle birlikte sözcüğü oluşturan temel harfler dikkate alınır. Kısaltılan; özel ad, unvan ya da rütbe ise ilk harf büyük; cins isim ise ilk harf küçük olur.**

Alm., Kocatepe mah., As., Dr., sf., ed., kim. vb.

YAZIM KURALLARINA ÖRNEK KELİMELER

YANLIŞ	DOĞRU	YANLIŞ	DOĞRU
hiç bir	hiçbir	kollektif	kolektif
herşey	her şey	heykel tıraş	heykeltıraş
biran	bir an	dinazor	dinozor
hergün	her gün	entellektüel	entelektüel
bilir kişi	bilirkişi	birarada	bir arada
traş	tıraş	yada	ya da
klavuz	kılavuz	metod	metot

asvalt	asfalt		egzos	egzoz
şevkat	şefkat		şarz	şarj

Noktalama İşaretleri

Nokta(.)

– Cümlelerin sonuna konur:

Ağızdan çıkan söz yaydan çıkan ok gibidir.

Ne ekersen onu biçersin.

– Bazı kısaltmaların sonuna konur:

Dr.(doktor), Mah.(mahalle), vb.(ve benzeri)...

– Sayılardan sonra sıra bildirmek için konur:

II. Mehmet, XIV. Louis, XV. yüzyıl; 2. Cadde, 20. Sokak, 4. Levent.

UYARI: Arka arkaya sıralandıkları için virgülle veya çizgiyle ayrılan rakamlardan yalnızca sonuncu rakamdan sonra nokta konur:

5, 7 ve 8. sorular ; II – IV. yüzyıllar arasında.

– Bir yazının maddelerini gösteren rakam veya harflerden sonra konur:

I. 1. A. a.

II. 2. B. b.

– Tarihlerin yazılışında gün, ay ve yılı gösteren sayıları birbirinden ayırmak için konur:

23.10.1940 10.X.1980

* Tarihlerde ay adları yazıyla da yazılabilir. Bu durumda ay adlarından önce ve sonra nokta kullanılmaz:

19 Mayıs 1453, 9 Ekim 1945.

– Saat ve dakika gösteren sayıları ayırmak için konur:

13.30'da tren kalkıyor.

20.00 haberler bitiyor.

– Kitap, dergi vb nin künyelerinin sonuna konur:

Zülfikar, Prof. Dr. Hamza, Türkçede Ses Yansımaları Kelimeler TDK Yayınları, Ankara, 1995.

– Beş ve beşten çok rakamlı sayılar sondan sayılmak üzere üçlü gruplara ayrılarak yazılır ve araya nokta konur:

5.000, 789.658, 182.598....

– Matematikte çarpma işareti yerine kullanılır:

3.4= 12, 14.2= 28

Virgül(,)

– Birbiri ardınca sıralanan eş görevli sözcük ve sözcük gruplarının arasına konur:

Sözcükleri yaya yaya, uzata uzata, kesik kesik, kopuk kopuk söylememek gerekir.

Sessiz dereler, solgun ağaçlar, sarı güller vardı dünyamda.

– Sıralı cümleleri birbirinden ayırmak için kullanılır:

Okumak hayatımızı şekillendirir, değiştirir.

– Uzun cümlelerde yüklemden uzak düşmüş özneyi belirtmek için kullanılır:

Yaratıcı bir insan, bir şeyleri başarmak arzusu ile motive olur.

– Cümle içinde ara sözleri ya da ara cümleleri ayırmak için kullanılır:

Stres, istesek de istemesek de, hayatın her anında insanın karşısına çıkabilecek bir durumdur.

– Anlama güç kazandırmak için tekrarlanan kelimeler arasına konur:

Hüsrân, yine hüsrân, yine hüsrân.

– Tırnak içinde olmayan aktarma cümlelerinden sonra konur:

Uzun uzun nefes almaya çalış, diyordu.

– Konuşma çizgisinden sonraki alıntılı cümlelerin bittiği yere konur

– Bu akşam sinemaya gidiyor muyuz, diye sordu.

– Edebi eserlerde konuşma bölümünden önceki ifadenin sonuna konur:

Odanın kapısını açtı. Çocuğa,

– Yemek az sonra hazır olacak, dedi.

– Kendisinden sonraki cümleye bağlı olarak ret, kabul ve teşvik bildiren hayır, yok, evet, peki, pekâlâ, tamam, olur, hayhay, başüstüne, öyle, haydi, elbette gibi kelimelerden sonra konur:

Evet, bu konuda o haksız.

Hayhay, memnun oluruz. Haydi, geç kalıyoruz.

Evet, kırk seneden beri Türkçe merhale merhale Türkleşiyor.

– Bir sözcüğün kendisinden sonra gelen sözcük veya sözcük öbekleriyle yapı ve anlam bakımından bağlantısı olmadığını göstermek ve anlam karışıklığını önlemek için kullanılır:

Boyacı, çocuğa parasını vermesini söyledi.

– Hitap için kullanılan kelimelerden sonra konur:

Sayın Başkan,

Sevgili Kardeşim,

Değerli Arkadaşım,

– Sayıların yazılışında, kesirleri ayırmak için konur:

0,13(sıfır tam, yüzde on üç)

36,8(otuz altı tam, onda sekiz)

– Metnin içinde art arda gelen zarf-fiil eki almış sözcüklerden sonra kullanılır:

İnsanlara bağırıp, masaya elini vurarak konuşuyordu.

– Özne olarak kullandıklarında "bu, şu, o" zamirlerinden sonra kullanılır:

Bu, benim en temel ilkemdir.

O, hayatı anlamak için gerekli.

– Kitap, dergi, makale gibi eserlerin künyelerinde kullanılır.

Uyguner Muzaffer, Yapım İyeliği Terimleri Sözlüğü, TDK Yayınları, 1971.

ÖNEMLİ BİLGİLER:

– Metin içinde ve, veya, yahut, ya ... ya bağlaçlarından önce de sonra da virgül konmaz:

Geçen sayımızda uykunun bebeğin zeka ve hafıza gelişimi üzerindeki hayati önemini anlatmıştı.

Her zaman üzülüyor ya da kederleniyorsanız işiniz zor.

Bilgiler hafızada bir raf veya dolap düzeni gibi sabit midir?

– Tekrarlı bağlaçlardan önce ve sonra virgül konmaz:

Adam hem suçlu hem güçlü.

Ya bu deveyi güdersin ya bu diyardan gidersin.

– Cümlede pekiştirme ve bağlama görevinde kullanılan da / de bağlacından sonra virgül konmaz:

İmlamız lisanımız düzelince, lisanımız da kafamız düzelince düzelecek çünkü o da ancak onlar kadar

bozuktur, fazla değil! (Yahya Kemal Beyatlı)

– Metin içinde -inca / -ince anlamıyla zarf-fiil görevinde kullanılan mı / mi ekinden sonra virgül konmaz:

Ben aç yattım mı kötü kötü rüyalar görürüm nedense. (Orhan Kemal)

Öyle zekiler vardır, konuştular mı ağızlarından bal akıyor sanırsın. (Atilla İlhan)

– Şart ekinden sonra virgül konmaz:

Tenha köşelerde ağız ağıza konuşurken yanlarına biri gelecek olursa hemen susuyorlardı. (Reşat Nuri Güntekin)

Gör gözlerinle de aklın yatarsa anlativer millete. (Tanık Buğra)

Noktalı Virgül (;)

– Cümle içinde virgülle ayrılmış tür ya da takımları birbirinden ayırmak için kullanılır:

Erkek çocuklara Ali, Mehmet, Mustafa; kız çocuklara Ayşe, Fatma, Hatice isimleri verilir.

– Öğeleri arasında virgül bulunan sıralı cümleleri birbirinden ayırmak için kullanılır:

Adam adamdır, olmasa da pulu; eşek eşektir, olsa da çulu.

– İkiden fazla eş değer öğeler arasında virgül bulunan cümlelerde öznenin sonra kullanılır:

Ali; Eylül, Ahmet, ve Zeynep'i yolda görmüş.

İki Nokta(:)

– Kendisiyle ilgili örnek verilecek cümlelerin sonuna konur:

İnsanoğlu her yerde sorunlarla karşılaşabilir: okulda, evde, işte, trafikte...

– Kendisiyle ilgili açıklama yapılacak cümlelerin sonuna konur:

Bu yıl başından beri söylediğim bir şey var: Bu yıl diğerlerinde çok daha hızlı geçiyor.

– Konuşmalarda, konuşan kişiyi belirten sözlerden sonra kullanılır:

Kral:

– Elbette! Kaç bacağın var senin ?

– Edebî eserlerde konuşma bölümünden önceki ifadenin sonuna konur:

– Buğdayla arpadan başka ne biter bu topraklarda?

Ziraatçı sayar:

- Yulaf, pancar, zerzevat, tütün... (Faliḥ Rifkî Atay)
– Matematikte bölme işareti olarak kullanılır:
56:8=7, 100:2=50 vb.

Üç Nokta(...)

- Eksiltili (kesik) cümlelerin sonuna konur:

Düşünen, üreten, eleştiren beyinlere...

- Kaba sayıldığı için ya da bir başka sebepten açık yazılmak istenmeyen sözcük, söz ve bölüm yerine kullanılır:

Bu olayların hepsini...’ dan duydum

- Alıntılarda başta, ortada ve sonda alınmayan kelime veya bölümlerin yerine konur:

... derken şehrin öte başından boğuk boğuk sesler gelmeye başladı... (Tarık Buğra)

- Sözün bir yerde kesilerek geri kalan bölümün okuyucunun hayal dünyasına bırakıldığını göstermek veya ifadeye güç katmak için konur:

Sana uğurlar olsun... Ayrılıyor yolumuz! (Faruk Nafiz Çamlıbel)

Sana uğurlar olsun ... Ayrılıyor yolumuz!

- Ünlem ve seslenmelerde anlatımı pekiştirmek için konur:

Gölgeler yaklaştılar. Bir adım kalınca onu kıyafetinden tanıdılar:

— *Koca Ali... Koca Ali, be!.. (Ömer Seyfettin)*

- ÖNEMLİ :** Ünlem ve soru işaretinden sonra üç nokta yerine iki nokta konulması yeterlidir:

Gök ekini biçer gibi!.. Başaklar daha dolmadan. (Tarık Buğra)

Nasıl da akşam oldu?.. Nasıl da yavrucaklar sustu?.. Nasıl da serçecikler yuvalarına sığındı?.. (Necip Fazıl

Kısakürek)

- Karşılıklı konuşmalarda, yeterli olmayan, eksik bırakılan cevaplarda kullanılır:

— *Yabancı yok!*

— *Kimsin?*

— *Ali...*

— *Hangi Ali?*

— ...

— *Sen misin, Ali usta?*

— *Benim!..*

Soru İşareti (?)

- Soru eki veya sözü içeren cümle ya da sözlerin sonuna konu:

Sevginin sözünü edenlerle sevgiyi gerçekten yaşayanlar arasında fark nedir?

- Soru bildiren sancak soru eki, sözcüğü ve sözü içermeyen cümlelerin sonuna konur:

Bankadaki görevli yüzüne bakarak:

– *Memleketiniz?*

- Bilinmeyen, kesin olmayan ya da şüpheyle karşılanan yer, tarih vb. durumlar için kullanılır:

Süleyman Çelebi (?– 1422)...

Ankara’dan Bolu’ya bir saatte (?) gitmiş.

- ÖNEMLİ:** mı / mi ekini alan yan cümle temel cümle zarf tümleci olduğunda cümlelerin sonuna soru işareti konmaz: Akşam oldu mu sürüler döner. Hava karardı mı eve gideriz.

Bahar gelip de nehir çağıl çağıl kabarmaya başlamaz mı içimi geri kalmış bir saat huzursuzluğu

kaplardı. (Haldun Taner)

- ÖNEMLİ:** Soru ifadesi taşıyan sıralı ve bağlı cümlelerde soru işareti en sona konur:

Çok yakından mı bu sesler, çok uzaklardan mı?

Üsküdar’dan mı, Hisar’dan mı, Kavaklardan mı? (Yahya Kemal Beyatlı)

Ünlem İşareti (!)

- Sevinç, kıvanç, acı, korku, şaşırma gibi duyguları anlatan cümle ve ibarelerin sonuna konur:

Yetişin! Çabuk!

Ne mutlu Türk’üm diyene!

- Seslenme, hitap ve uyarı sözlerinden sonra kullanılır:

Ordular! İlk hedefiniz Akdeniz’dir, ileri!

Ey Türk gençliği! Birinci vazifen; Türk istiklalini, Türk cumhuriyetini, ilelebet, muhafaza ve müdafaa etmektir. (Atatürk)

Ak tolgalı beylerbeyi haykırdı: İlerle! (Yahya Kemal Beyatlı)

ÖNEMLİ: Ünlem işareti, seslenme ve hitap sözlerinden hemen sonra konulabileceği gibi cümlenin sonuna da konabilir:

Vay, ne güzel bir manzara!

– Alay, kinaye ya da küçümseme anlamı kazandırılmak istenen sözden hemen sonra yay ayraç içinde kullanılır:

beyim bu ne kibarlık(!) böyle?

Kısa Çizgi (-)

– Satıra sığmayan sözcükler bölünürken satırın sonuna konu:

*Soğuktan mı titriyordum, yoksa heyecandan, üzüntüden mi bil-
mem. Havuzun suyu bulanık. Kapının saatleri 12'yi geçmiş. Kanepeler-
lerde kimseler yok.*

– Ara sözleri ya da ara cümleleri ayırmak için ara sözcüklerin ya da cümlelerin başına ve sonuna konur:

Ali–kadim dostum– dün her yerde beni aramış.

Küçük bir sürü –dört inekle birkaç koyun– köye giren geniş yolun ağzında durmuştu. (Ömer Seyfettin)

– Kelimelerin kökleri, gövdeleri ve eklerini birbirinden ayırmak için kullanılır:

sev–gi–li–den, bit–ki–ler–in

– Fiil kök ve gövdelerini göstermek için kullanılır:

oku– , get– , buluş –

– İsim yapma eklerinin başına, fiil yapma eklerinin başına ve sonuna konur:

–gi, –li, –ci; –le–, –imse–, –dir–

– Heceleri göstermek için kullanılır:

a–raş–tır–ma, bi–le–zik, du–ruş–ma, ku–yum–cu–luk, prog–ram, ya–zar–lık vb.

– Arasında, ve, ile, ila, ...-den ...-e anlamlarını vermek için kelimeler veya sayılar arasında kullanılır:

Dil ve Tarih – Coğrafya Fakültesi, 9.30- 10.45, Türkçe Almanca Sözlük

ÖNEMLİ: Cümle içinde sayı adlarının yinelenmesinde araya kısa çizgi konmaz: On on beş yıl. Üç beş kişi geldi.

– Matematikte çıkarma işareti olarak kullanılır:

$80-20=60$

– Sıfırdan küçük değerleri göstermek için kullanılır:

$-5^{\circ}\text{C}, -10^{\circ}\text{C}$

Uzun Çizgi (—)

– Konuşma çizgisi olarak da bilir. Konuşma cümlelerinin başına konur:

Kulaklarının büyüklüğü ile ünlü Galile'ye hasımlarından biri"Efendim, kulaklarınız bir insan için biraz büyük değil mi?" demiş

Galile şöyle cevap vermiş:

— *Doğru, benim kulaklarım bir insan için biraz büyük ama seninkiler de bir eşek için fazla sayılmaz mı?*

Eğik Çizgi

– Dizeler yan yana yazıldığında aralarına konur:

Korkma! Sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak / Sönmeden yurdumun üstünde tüten en son ocak / O benim milletimin yıldızıdır, parlayacak / O benimdir, o benim milletimindir ancak. (Mehmet Akif Ersoy)

– Adres yazarken apartman numarası ile daire numarası arasına ve semt ile şehir arasına konur:

Altay Sokağı No.: 21/6 Kurtuluş / ANKARA

– Tarihlerin yazılışında gün, ay ve yılı gösteren sayıları birbirinden ayırmak için konur:

18/12/1980, 10/X/2000 vb.

– Dil bilgisinde eklerin farklı biçimlerini göstermek için kullanılır:

-a /-e, -an /-en, -lık /-lik, -madan /-meden vb.

Matematikte bölme işareti olarak kullanılır: $70/2=35$

– Birimlerin arasına konur:

g/sn (gram/saniye)

Tırnak İşareti (“ ”)

– Bir yazıdan ya da kimseden olduğu gibi aktarılan sözler tırnak içine alınır:

Bir bilgeye sormuşlar: “ Dünyada en çok kimi seversiniz?”

–Özel olarak vurgulanmak istenen sözler tırnak içine alınır:

Türk edebiyatında “ hece ölçüsü ” hemen hemen her dönemde kullanılmıştır.

– Cümle içerisinde eserlerin ve yazarların adları tırnak içerisine alınır:

Yazınımızda “ Şinasi ”, “ Şair Evlenmesi ” adlı eseriyle ilk yerli tiyatro örneğini vermiştir.

Tek Tırnak İşareti (‘ ’)

– Tırnak içinde verilen cümlenin içinde yeniden tırnağa alınması gereken bir sözü, ibareyi belirtmek için kullanılır:

“Atatürk henüz ‘Gazi Mustafa Kemal Paşa’ idi. Benden ona dair bir kitap için ön söz istemişlerdi.” (Falih Rıfkı

Atay)

Denden İşareti (“

Bir yazıdaki maddelerin sıralanmasında veya bir çizelgede alt alta gelen aynı sözlerin, söz gruplarının ve sayıların tekrar yazılmasını önlemek için kullanılır:

- a. Etken fiil
- b. Edilgen “
- c. Dönüşlü “
- ç. İşteş “

Yay ayraç ()

– Cümledeki anlamı tamamlayan ve cümlenin dışında kalan ek bilgiler için kullanılır. Yay ayraç içinde bulunan ve yargı bildiren anlatımların sonuna uygun noktalama işareti konur:

Türkiye'nin köylerini(köy sözcüğünü de çok kullanılmak istemiyorum.) şehirlerinden ayırmak mümkün değil.

– Özel veya cins isme ait ek, ayraçtan önce yazılır:

Şinasi'nin (1826-1871)...

İmek fiilinin (ek fiil) geniş zamanı şahıs ekleriyle çekilir.

– Tiyatro eserlerinde ve senaryolarda konuşanın hareketlerini, durumunu açıklamak ve göstermek için kullanılır:

İhtiyar – (Yavaş yavaş Kaymakam'a yaklaşıyor.) Ne oluyor beyefendi? Allah rızası için bana da anlatın... (Reşat Nuri Güntekin)

– Alıntıların aktarıldığı eseri, yazarı veya künye bilgilerini göstermek için kullanılır:

Delikanlım, işaret aldığın gün atandan

Yürüyeceksin! Millet yürüyecek ardından. (Arif Nihat ASYA)

Eşin var, aşyanın var, baharın var ki beklerdin

Kıyametler koparmak neydi ey bülbül, nedir derdin? (Mehmet Akif Ersoy)

– Alıntılarda, alınmayan kelime veya bölümlerin yerine konulan üç nokta, yay ayraç içine alınabilir:

İş yerinde herkes (...) eve gitmeye çalışıyordu.

– Bir söze alay, kinaye veya küçümseme anlamı kazandırmak için kullanılan ünlem işareti yay ayraç içine alınır:

Ahmet, o kadar cesur (!) ki bir ses duydu mu kaçacak delik arar.

– Bir bilginin şüpheyle karşılandığını veya kesin olmadığını göstermek için kullanılan soru işareti yay ayraç içine alınır:

Günde bin soru (?) çözdüğünü söylüyordu.

– Bir yazının maddelerini gösteren sayı ve harflerden sonra kapama ayraç konur:

- I) 1) A) a)
- II) 2) B) b)

Köşeli Ayraç ([])

– Ayraç içinde ayraç kullanılması gereken durumlarda yay ayraçtan önce köşeli ayraç kullanılır: Kirpi [Refik Halit Kasray (1888-1965)] Milli edebiyat Dönemi'nde başarılı eserler vermiştir..

– Metin aktarmalarında, çevirilerde, alıntılarda çalışmayı yapanın eklediği sözler için kullanılır:

“Eldem, Osmanlıda en önemli fark[ın], mezar taşının şeklinde ortaya çık[tığı]nı söyledikten sonra...”
(Hilmi Yavuz)

– **Kaynak olarak verilen kitap veya makalelerin künyelerine ilişkin bazı ayrıntıları göstermek için kullanılır:**

Reşat Nuri [Güntekin], Çalıkuşu, Dersaadet, 1922. Server Bedi [Peyami Safa]

Kesme İşareti (‘)

– **Özel adlara getirilen iyelik, durum ve bildirme ekleri kesme işaretiyle ayrılır:**

Cebrail’den, Çanakkale Boğazı’nın, Samanyolu’nda, Sait Halim Paşa Yalısı’ndan, Resmî Gazete’de, Millî Eğitim Temel Kanunu’na, Telif Hakkı Yayın ve Satış Yönetmeliği’ni, Eski Çağ’ın, Yükselme Dönemi’nin, Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı’na vb.

1919 senesi Mayıs’ının 19’uncu günü Samsun’a çıktım. (Atatürk)

– **Yer bildiren özel isimlerde kısaltmalı söyleyiş söz konusu olduğu zaman ekten önce kesme işareti kullanılır:**

Hisar’dan, Boğaz’dan vb.

– **Belli bir kanun, tüzük, yönetmelik kastedildiğinde büyük harfle yazılan kanun, tüzük, yönetmelik sözlerinin ek alması durumunda kesme işareti kullanılır:**

Bu Kanun’un 17. maddesinin c bendi... Yukarıda adı geçen Yönetmelik’in 2’nci maddesine göre... vb.

– **Özel adlar için yay ayrıç içinde bir açıklama yapıldığında kesme işareti yay ayrıçtan önce kullanılır:**

Yunus Emre’nin (1240?-1320), Yakup Kadri’nin (Karaosmanoğlu) vb.

– **Ek getirildiğinde Avrupa Birliği kesme işareti ile kullanılır:**

Avrupa Birliği’ne üye ülkeler...

UYARI: Sonunda 3. teklik kişi iyelik eki olan özel ada, bu ek dışında başka bir iyelik eki getirildiğinde kesme işareti konmaz:

Boğaz Köprümüzün güzelliği, Amik Ovasının bitki örtüsü, Kuşadamızdaki liman vb.

UYARI: Kurum, kuruluş, kurul, birleşim, oturma ve iş yeri adlarına gelen ekler kesmeyle ayrılmaz: Türkiye Büyük Millet Meclisine, Türk Dil Kurumundan, Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığına, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Başkanlığının; Bakanlar Kurulunun vb.

UYARI: Başbakanlık, Rektörlük vb. sözler ünlüyle başlayan bir ek geldiğinde Başbakanlığa, Rektörlüğe vb. biçimlerde yazılır.

UYARI: Özel adlara getirilen yapım ekleri, çokluk eki ve bunlardan sonra gelen diğer ekler kesmeyle ayrılmaz:

Yakup Kadri’ler, Türklerin, Türklüğün, Türkleşmekte, Türkçenin, Müslümanlıkta, Hollandalıdan, Hristiyanlıktan, Atatürkçülüğün vb.

UYARI: Sonunda p, ç, t, k ünsüzlerinden biri bulunan Ahmet, Çelik, Halit, Şahap; Bosna-Hersek; Kerkük, Sinop, Tokat, Zonguldak gibi özel adlara ünlüyle başlayan ek getirildiğinde kesme işaretine rağmen Ahmedî, Halidî, Şahabî; Bosna-Herseği; Kerküğü, Sinobu, Tokadı, Zonguldağı biçiminde son ses yumuşatılarak söylenir.

UYARI: Özel adlar yerine kullanılan “o” zamiri cümle içinde büyük harfle yazılmaz ve kendisinden sonra gelen ekler kesme işaretiyle ayrılmaz.

– **Kişi adlarından sonra gelen saygı ve unvan sözlerine getirilen ekleri ayırmak için konur:**

Nihat Bey’e, Ayşe Hanım’dan, Mahmut Efendi’ye, Enver Paşa’ya; Türk Dil Kurumu Başkanı’na vb.

– **Kısaltmalara getirilen ekleri ayırmak için konur:**

TBMM’nin, TDK’nin, BM’de, ABD’de, TV’ye vb.

– **Sayılarla getirilen ekleri ayırmak için konur:**

1985’te, 8’inci madde, 2’nci kat; 7,65’lik, 9,65’lik, 657’yle vb.

– **Belirli bir tarih bildiren ay ve gün adlarına gelen ekleri ayırmak için konur:**

Başvurular 17 Aralık’a kadar sürecektir. Yabancı Sözlere Karşılıklar Kılavuzu’nun veri tabanının genel ağda hizmete sunulduğu gün olan 12 Temmuz 2010 Pazartesi’nin TDK için önemi büyüktür.

– **Seslerin ölçü ve söyleyiş gereği düştüğünü göstermek için kullanılır:**

Güzelliğin on par’ etmez

Bu bendeki aşk olmasa (Aşık Veysel)

– **Bir ek veya harften sonra gelen ekleri ayırmak için konur:**

a’dan z’ye kadar, Türkçede -lık’la yapılmış sözler.

2. ÜNİTE : HİKAYE

Hikaye Nedir?

Yaşanmış veya yaşanması mümkün olan olayların okuyucuya haz verecek şekilde anlatıldığı kısa edebî yazılara “**hikaye (öykü)**” denir.

Özellikleri:

- » Hikaye yaşanmış ya da yaşanması muhtemel olayları anlatır.
- » Romanlara göre olaylar çok daha kısa anlatılır.
- » Hikayelerin olay ve durum olmak üzere iki ayrı türü vardır.
- » **İlk hikaye örneği Boccaccio'nun Decameron** adlı eseridir.
- » Türk edebiyatındaki **ilk hikaye kitabı ise Ahmet Mithat Efendi'nin Letaif-i Rivayat**'idir.
- » Hikayeler dört yapı unsurundan oluşmaktadır: olay, kişi, zaman ve mekan.
- » Romana göre kişi sayısı daha azdır.
- » Hikayede plan şu şekildedir: serim, düğüm ve çözüm.

Hikayeyi Oluşturan Unsurlar:

Olay: Öykü kahramanının başından geçen olay ya da durumdur. Hikâyede temel öge veya durumdur. Hikâyeler olay eksenli yazılardır. Hikâyelerde bir asıl olay bulunur. Ancak bazen bu asıl olayı tamamlayan yardımcı olaylara da rastlanabilir.

Mekan (Çevre): Hikâyede sınırlı bir çevre vardır. Olayın geçtiği çevre çok ayrıntılı anlatılmaz, kısaca tasvir edilir. Olayın anlatımı sırasında verilen ayrıntılar çevre ve yer hakkında okuyucuya ipuçları verir.

Zaman: Hikâye kısa bir zaman diliminde geçer. Hikâyeler geçmiş zamana göre (-di) anlatılır. Konu, yazarın kendi ağzından veya kahramanın ağzından anlatılır. Özellikle durum öykülerinde zaman açık olarak belirtilmez, sezdirilir. Hatta bu tür öykülerde zaman belli bir düzen içinde de olmayabilir. Olayın ve durumun son bulmasından başlayarak olay ya da durumun başına doğru bir anlatım ortaya konabilir.

Kişiler: Hikâyede az kişi vardır. Bu kişiler “tip” olarak karşımıza çıkar ve ayrıntılı bir şekilde tanıtılmaz. Hikâyede kişiler sadece olayla ilgili “çalışkanlık, titizlik, korkaklık, tembellik” gibi tek yönleriyle anlatılır. Kişiler veya tipler, belli bir olay içinde gösterilir. Bu tiplerin de çoğu zaman sadece belli özellikleri yansıtılır. Romanda olduğu gibi, kişilerin bütün yönleri verilmez. Bu bakımdan hikâyede kişilerin psikolojik özelliklerine de ayrıntılı olarak girilmez.

Cumhuriyet Dönemi'nde (1923-1940 arası) Hikaye

- » Dili sadeleştirme düşüncesinden dolayı konuşma dili ile yazı dili arasındaki fark ortadan kalkmaya başladı.
- » Eğitim ve öğretimin yaygınlaşmasıyla okur yazar oranı arttı.
- » Milli Edebiyat döneminde başlayan Anadolu'ya yöneliş hız kazandı.
- » Hece ölçüsünü kullanmaya başladılar.
- » Halkın dertlerini, problemlerini ve Anadolu'nun güzelliklerini işlediler.
- » Anadolu efsanelerinden, masallarından ve mitolojiden yararlandılar.
- » Halk arasında yaşayan her türlü kültür unsurunu sanat eserlerinde işlediler.
- » Bu dönem sanatçıları; maniler, türküler, halk efsaneleri, masallar ve halk sanatlarının unsurlarını topladılar.
- » 1940'a kadar olan dönem içinde (Ahmet Haşim, Yahya Kemal gibi) bazı şairlerin aruz vezni ile sade şiirler yazdığını görüyoruz.
- » Bu dönemde roman, hikaye, tiyatro, gezi ve hatırat türlerinde de bir sadeleşme, kültür varlıklarımızdan yararlanma göze çarparken; roman ve hikayede gerçekçilik akımı ön plana çıkar.
- » Romanlarda genellikle Cumhuriyet devrimleri, ağa- köylü, patron- işçi, kadın- erkek çatışması gibi konular işlenmişti.
- » Milli Edebiyat döneminde önemli olan olay hikâyesi yerini durum hikâyesine bıraktı.
- » Tiyatro hem metin hem de sahnelenme tekniği açısından oldukça ilerledi.
- » Deneme, eleştiri gibi öğretici türler bu dönemde önem kazandı.
- » Şiirde birçok akım ortaya çıkmıştır.

Cümlede Ögeler

Cümleyi oluşturan, kendilerine özgü nitelikleri olan cümle parçalarıdır. Cümleyi oluşturan, cümlelerin olmazsa olmazı yüklem ve cümlelerin anlam içeriğine göre öznedir. Bu ögelere cümlelerin temel ögeleri denir.

Cümlenin anlam içeriğine göre cümlede yer alan öğelere ise cümlenin yardımcı öğeleri denir.

Türk düşüncesine göre düşünce düzeyinde öğeler şöyle sıralanır: Ö.+N.+D.T.+Z.T.+E.T.+Y. Ancak bu sıralanışın yalnızca düşünce düzeyinde olduğu unutulmamalı, bu öge şurada yer almalıdır gibi bir anlayışa gidilmemelidir.

Yüklem

Cümlenin yargısını üzerinde taşıyan sözcük ya da sözcük öbeğine (çekimli eylem ya da ek eylem almış ad ve ad soylu) yüklem denir.

İnsanın hataları, hayatın bir parçasıdır.
yüklem

Adam, yaşanan olaylardan sonra küplere bindi.
yüklem

İhtiyacı olan herkese yardım ederci.
yüklem

Kış aylarında buralar, buz gibiydi.
yüklem

– Vurgulu söylenmek istenen öge yüklemden önce getirilir.

Hayatta ilk önce oyunun kurallarını öğrenmelisiniz.
(nesne vurgulanmış) yüklem

Dün evdeki kitaplarını Ali almış.
özne yüklem

– Yüklem cümlenin sonunda ya da sondan başka herhangi bir yerde bulunabilir.

– Özel bir sorusu yoktur, onun için öğelere aramada özelliklerinden yola çıkılarak diğer öğelerden önce saptanmalıdır.

Özne

Eylem cümlelerinde işi gerçekleştiren ya da eylemin bildirdiği işten etkilenen, ad cümlelerinde ise yalnızca varlık adı olarak kendisinden söz edilen özne bulunur.

– Sözcük ya da sözcük öbekleri özne olabilir.

– Özneyi bulmak için yükleme “Ne?” ve “Kim?” sorularından uygun olanı sorulur.

– Ad cümlelerinde özne bulmak için genellikle yükleme “Olan ne ?” ya da “Olan kim?” sorularından uygun olanı sorulur.

Boş bir çuvalın ayakta kalması zordur.
özne yüklem

En mükemmel insan; sözlerinde mütevazî, icraatlarında aşırı olandır.
özne yüklem

Süreyya Farukî, zanaatkarları iki farklı şekilde ele alıyor.
Özne yüklem

Nesne

Yüklemi geçişli eylem ve ad eylemden oluşmuş cümlelerde öznenin yaptığı işten etkilenen öğedir.

– Ad durum eklerinden “-i”yi almamış olana belirtisiz, almış olana belirtili nesne denir. Nesneyi bulmak için yükleme “Ne?”, “Neyi?” ve “Kimi?” sorularından uygun olanı sorulur.

İstanbul’a yeni gelen köylü, kuyumcu dükkanının vitrinini merakla inceliyordu.
Belirtili Nesne Yüklem

Dün akşam, yolda yürürken Ahmet’i görmüş.
B. Nesne Yüklem

Bugün, arkadaşına yeni bir kitap almış.
Belirtili Nesne Yüklem

Kolay para insanın cebini doldurabilir ancak kalbini boşaltır.
Belirtili Nesne Belirtili Nesne Yüklem

Dolaylı Tümleç

“-e”, “-de” ve “-den” ad durum eklerinden birini almış yönelme, bulunma, uzaklaşma anlatan sözcük ve sözcük öbeklerinin görev adıdır.

Fatih Sultan Mehmet, 29 Mart 1432’de Edirne’de doğmuş.
Dolaylı Tümleç Yüklem

Tanzimat Edebiyatı Birinci Dönem Özellikleri

- » Divan edebiyatını eleştirmelerine rağmen onun etkisinden kurtulamamışlardır. Aruz ölçüsünü ve eski nazım şekillerini kullanmışlardır.
 - » Hece ölçüsüyle birkaç şiir yazılmıştır. (Ziya Paşa'nın türküleri)
 - » Nazım birimi olarak genellikle beyit kullanılmıştır.
 - » Divan şiirindeki göz için uyak anlayışı devam etmiştir.
 - » Divan şiirindeki gazel, kaside, murabba, muhammes gibi nazım biçimleri kullanılmaya devam edilmiştir.
 - » Vatan millet, hak adalet, özgürlük gibi kavramlar ilk defa bu dönemde kullanılmaya başlanmıştır.
 - » Batılı anlamda ilk eserler bu dönemde verilmeye başlanmıştır.
 - » Toplum için sanat anlayışıyla eserler kaleme alınmıştır.
 - » Dilin sadeleşmesi gerektiğini söylemişler ancak pek başarılı olamamışlardır.
- Şiirde konu bütünlüğüne önem vermişlerdir. Yani bir şiirin başından sonuna kadar aynı konuyu işlemişlerdir.
- » Kasidenin nesib, fahriye, tegazzül gibi klasik bölümleri kaldırılmıştır.

Birinci Dönem Sanatçıları

İbrahim Şinasi (1826-1871)

- » Batı edebiyatı yolunda ilk eser veren sanatçıdır.
- » Tanzimat edebiyatında birçok yeniliğin öncüsü olmuştur.
- » Dilin sadeleşmesi için çok uğraş verdi, eserlerini halkın anlayabileceği sade ve anlaşılır bir dille yazdı.
- » Klasisizm akımından etkilenmiştir.
- » Şiirlerini aruz ölçüsüyle yazmıştır.
- » Şiirlerinde konu bütünlüğüne önem verdi. Bir şiirde baştan sona aynı konuyu ele aldı.
- » Divan edebiyatı nesrini yıkmıştır. Divan nesrinin uzun cümlelerini kısaltmış, mazmunların ve söz sanatlarının yerine düşünceleri ön plana çıkartmıştır.
- » Şiirlerinde "akıl", "kanun", "hak", "adalet", "millet", "devlet", "medeniyet", "reis-i cumhur" gibi o güne kadar şiirlerde pek rastlanmayan kelime ve kavramlar yer almıştır.
- » Şinasi roman ve öykü alanında şiir yazmamıştır.
- » Toplum için sanat anlayışını benimsemiştir.

Eserleri: Tercüme-i Manzume, Müntehabat-ı Eş'âr.

Ziya Paşa (1825-1880)

- » Düşünceleriyle yenilikçi yaşantısı ve yapıtlarıyla eskiye bağlı bir sanatçıdır.
- » Türk edebiyatında hicivleri ile ön plana çıkmıştır.
- » Biçimce eski içerikçe yeni olmaya gayret göstermiştir.
- » Sade dili savunmuş, beğenmiş ancak genellikle Arapça, Farsça tamlamalarla yüklü bir dil kullanmıştır.
- » Şiir ve İnşa makalesinde hece ölçüsünü överken Harabat antolojisinde Divan edebiyatını övmüştür.
- » Aşk, sevgili, mücadele, adaletsizlik, karamsar ve kötümser dünya görüşü, bürokrasi eleştirisi, devlete doğrulukla hizmet edilmesi gibi konularda şiir yazmıştır.
- » Türk edebiyatının ilk antolojisi sayılan "**Harabat**" adlı eseri yazmıştır.

Eserleri: Zafername, Eş'ar-ı Ziya, Defter-i Amal, Terki-i Bent, Terc-i Bent.

Namık Kemal(1840-1888)

- » Sanat hayatına Divan şiiri tarzında şiirler yazarak başlamıştır. 19. yy Divan şiiri temsilcisi Leskofçalı Galip'ten etkilenmiştir.
- » İlk manzumelerinde Eşref Paşa'nın kendisine verdiği Namık mahlasını kullanmıştır.
- » Şinasi ile tanıştıktan sonra Divan şiirinden uzaklaşarak Batı şiirine kaymıştır.
- » Şinasi ile tanıştıktan sonra şiirlerinde vatan, millet, hürriyet, hak, adalet, kanun gibi temaları işlemiştir.
- » Tanzimat edebiyatının en coşkulu şairi olan Namık Kemal, "**vatan şairi**" unvanıyla anılmaktadır.
- » Divan edebiyatı nazım biçimlerini kullanmıştır.
- » Eski nazım şekilleriyle(gazel, kaside, murabba...) yeni konuları ele almıştır.
- » Toplum için sanat anlayışıyla şiirler yazmıştır.
- » "**Celal Mukaddimesi**"nde Divan edebiyatını eleştirir.
- » Namık Kemal'in şiir anlayışı üç farklı dönemde ele alınır:
 - ** İlk dönem şiirleri, biçim ve konu bakımından eskidir. (Gazelleri)
 - ** Biçim bakımından eski konu bakımından yenidir. (Hürriyet Kasidesi)
 - ** Biçim bakımından ve konu bakımından yenidir. (Vaveyla, Hilal-i Osmani)

Tanzimat Edebiyatı İkinci Dönem Özellikleri

- » Bireysel konulara dönülmüştür.
- » Sanat, sanat içindir, görüşü benimsenmiştir.
- » Dil oldukça ağırlaştırılmıştır.
- » Birinci dönemdeki gibi hece denemekle birlikte aruz yine egemenliğini sürdürmüştür.

- » Birinci dönemde de kullanılan Divan Edebiyatı Nazım biçimleri bırakılmaya başlanmıştır.
- » Şiirin konusu genişletilmiş; ölüm, tabiat, karamsarlık, aşk, felsefi düşünceler tema olarak seçilmiştir.
- » Sanatçılar, **“Güzel olan her şey şiirin konusu olabilir.”** anlayışını savunmuşlardır. Bu dönem şiiri Servet-i Fünun şiirine de esin kaynağı olmuştur.
- » Şiirlerde genellikle Romantizm akımı kullanılmıştır.
- » Parça güzelliği yerine bütün güzelliği esas alınmıştır.
- » Kulak için uyak anlayışı hakim olmuştur.

Recaizade Mahmut Ekrem(1847- 1914)

- » Muallim Naci ile uzun yıllar süren **“eski-yeni”** kavgasında yeniyi savunmuştur.
- » **“Sanat sanat içindir”** anlayışını benimsemiştir.
- » **“Kafiye kulak içindir.”** anlayışıyla eserler kaleme almıştır..
- » Oğlu Nijat Ekrem’in ve diğer iki çocuğunun ölümü onu bireysel ve hüznü eserler vermeye zorlamıştır.
- » Fransız romantik şiirin etkisi altında kalmıştır.
- » Hece ölçüsüyle de şiirler yazan sanatçı, genellikle aruz ölçüsünü kullanmıştır.
- » Aşk, doğa ve ölüm konulu şiirler yazmıştır.
- » **“Her güzel şey şiirin konusudur.”** diyerek şiirin konu zenginliğine katkı yapmıştır.
- » Şiirler ilgili görüşlerini ve eleştirilerini **“Zemzeme”** adlı şiir kitabının ön sözünde, **“Takdir-i Elhan”**, **“Talim-i Edebiyat”** ve **“Takrizat”** adlı eserinde açıklamıştır.
- » Tefik Fikret’in akıl hocasıdır.

Eserleri:

Tiyatro: Afife Anjelik, Çok Bilen Çok Yanılır, Vuslat (Süreksiz Sevinç)

Şiir: Zemzeme, Nağme-i Seher, Tefekkür, Yadigar-ı Şebap

Roman: Araba Sevdası

Şiirleri: Ah Nijat, Nağme-i Seher, Nijad Ekrem, Pejmürde, Yadigar-ı Şebâb, Zemzeme.

Abdülhak Hamit Tarhan (1852-1937)

- » Türk edebiyatında Süleyman Nazif’in adlandırmasıyla **“şair-i azam”** olarak bilimektedir.
- » Sanat sanat içindir anlayışıyla eserler kaleme almıştır.
- » Hamit bir **“tezatlar şairi”** olarak anılır. Düzensizlik, anlaşılmazlık onun şiirlerinin ve kişiliğinin belirgin özelliğidir.
- » Belli bir dil anlayışına sahip değildir. Kimi şiirlerinde anlaşılır bir anlatım sergilerken kimi şiirlerinde de ağır, yoğun ve yüklü bir dil tercih etmiştir.
- » Tabiat ve aşk kavramları şiirlerindeki ana temadır.
- » Tabiat konusunda J. J. Rousseau’nun etkisinde kalmış bir şair olarak değerlendirilir. Hindistan’da yazdığı Kürsî-i İstiğrâk ve Külbe-i İştîyâk adlı eserleri, Hamit’in tabiat karşısındaki coşkunluğunu ve metafizik düşünce ile karşılaşmasını ortaya koyan en önemli şiirleridir.
- » Şiirleri gerek lirizm açısından gerekse felsefe açısından zengin özellikler barındırır.
- » Hamit, şiirlerinde genellikle aruz ölçüsünü kullanmış sadece birkaç şiirde hece veznini denemiştir.
- » Türk şiirinde yaptığı bir başka yenilik Duhter-i Hindu adlı oyununda yer alan **“Tanaggum”** manzumesidir. Bu şiir, **“bir kadının ağzından söylenen ilk şiirdir.”**
- » Hamit’in şehirli ve köylü ayırımı yaptığı, kır hayatıyla şehir hayatını kıyasladığı, romantiklerin özellikle J.J. Rousseau’nun etkisinde kalarak yazdığı Sahra’da bulunan **“Hoş-nişinan”** şiiri Türk edebiyatındaki ilk pastoral şiir kabul edilir.

Eserleri: Makber, Ölü ve Hacle, Hep Yahut Hiç, İlham-ı Vatan, Validem, Garam.

Muallim Naci (1850-1893)

- » Galatasaray Lisesi ve Mekteb-i Hukuk’ta edebiyat dersleri verdi.
- » Tanzimatçılarla aynı dönemde yaşamasına rağmen sanat anlayışı bakımından onlardan ayrılmaktadır. Eski şiirin yani Divan şiirinin temsilcisi olarak sayılmıştır.
- » Türk edebiyatında eski-yeni tartışmasında R.M. Ekrem’in karşısında eskinin savunucusu olmuştur.
- » Sanatçı ancak sanat hayatının ilerleyen döneminde Batı edebiyatını tanıdıkça Batılı şiir anlayışına uygun şiirler yazmıştır.
- » Şiirlerinde yalnızlık, gurbet, doğa, karamsarlık ve milli duyguları işlemiştir.
- » Şiirlerinde **“göz için uyak anlayışını”** benimsemiştir.
- » **“Mesud-ı Harabi”** takma adıyla yayınladığı aruzla yazılmış gazelleriyle ün yaptı.
- » Yazılarını, **“Saadet”**, **“Tarik”**, **“Mürüvvet”**, **“Mirsad”**, **“İmdadü’l Midad”** gazeteleriyle, kendi çıkardığı **“Mecmua-i Muallim”** dergisinde sürdürdü.
- » **“Köylü Kızların Şarkısı”** adlı şiiri köy yaşamından bahseden ilk şiirdir.
- » Eleştirilerini dil bilgisi ve aruz kurallarına bağlı kalınması noktasında yoğunlaştırdı.
- » Servet-i Fünun yazarlarını önemli ölçüde etkiledi.
- » Edebiyat tarihi ve sözlük çalışmalarıyla da ilgi çekti.

victor Hugo, Sully Prudhomme, Alfred de Musset ve Emile Zola'dan Türkçeye çeviriler yaptı.

» Şiirlerinde sade, anlaşılır bir dil kullanmıştır.

» Türkçeyi aruza başarılı bir şekilde uygulamıştır.

Eserleri: Ateş-pâre, Şerare, Füzûzan, Sünbüle, Yedigâr-ı Nâci.

Servet-i Fünun Şiir

» Türk edebiyatını kesin olarak modernleştiren Servet-i Fünun büyük bir hızla sonuç aldığı ilk edebi tür şiiirdir.

» Topluluğun genelinin şair olması ve Tevfik Fikret'in güçlü bir şair olması şiiir konusunda hızlı bir netice almayı sağlamıştır.

» Servet-i Fünuncular ilk zamanlarında divan edebiyatının nazım şekillerini kullandılar. Ancak toplu olarak hareket etmeye başladıkları zaman, bu şekilleri derhal terk etmişlerdir.

» Kullandıkları nazım şekillerini üç grupta toplayabiliriz:

** Fransız şiiirinden aynen alınanlar. (sone gibi)

** Divan edebiyatından alınıp değiştirilenler. (Serbest müstezat)

** Ne divan şiiirinde ne de Fransız şiiirinde bulunmayıp kendi kendilerine icad ettikleri ve nazımda geniş bir kafiye kolaylığı sağlayanlar.

Böylece Türk şiiiri yepyeni bir görüş kazanmış oldu.

» Şiiirin konusu sınırsızlaşmıştır. Her şeyin şiiire konu olabileceği kabul edildi. Ama sosyal ve siyasi konulardan uzak durmuşlardır. Şiiirlerde aşk, tabiat ve aile hayatı başlıca temalardır.

» 19. YY. Fransız şiiirinin romantizminden sembolizmine kadar her merhalesini tanımışlardır. Böylece yeni bir duyuş, yeni bir zevk estetik getirmişlerdir. Beğendikleri birçok hayali de getirdiler.

» Bu anlayış da şiiirde Arapça ve Farsça kelimelerin sayısını haddinden fazla çoğaltmıştır. Arapça ve Farsça kelimelerin artması ve «sanatkârane üslup» gayesi ile yapılan çabalar Servet-i Fünun şiiirini ancak sınırlı bir aydın topluluğunun anlayabileceği duruma getirdi

» Teknik bakımdan başarıyı yakalamışlardır.

» Kafiye ses benzeyişlerine fazla titizlik göstermedikleri için söyleyişte kolaylık sağlamışlardır.

» Fakat aruza bağlı kalmışlardır. Bu da teknik bir güçlüğü devam ettirmiştir. Aruzda başarılı olmuşlardır. Klasik aruz anlayışını değiştirmişlerdir.

» Servet-i Fünun şiiirinde resim sanatından etkilenilmiştir.

» Sanat sanat içindir anlayışına uygun bireysel şiiirler yazılmıştır.

» Sadece Tevfik Fikret bireysel şiiirler yazdığı ilk döneminden sonra toplumcu şiiirler yazmıştır.

149 Şiiirlerde aşk ve doğa gibi bireysel konular işlenmiş, sıfatlara ve doğa tasvirlerine bolca yer verilmiştir.

» Tanzimat sanatçılarından olan R. M. Ekrem'in "Güzel olan her şey şiiirin konusu olabilir." anlayışıyla hareket edilmiştir.

» Kulak için kafiye anlayışı benimsenmiştir.

» Aruz Türkçeye uydurilmaya çalışılmıştır.

» Arapça ve Farsçadan, daha önce kullanılmamış sözcükleri kullanmayı bir hüner olarak görmüşlerdir.

» Divan edebiyatı ve Tanzimat edebiyatından farklı yeni imgeler (beyaz titreyiş, anılarımın gecesi vb.) kullanmışlardır.

» Süslü, sanatlı bir dil vardır.

Anlam bir mısradan değil diğer mısradan tamamlanmış, şiiirin bütünlüğüne önem verilmiştir.

» Şiiirde sembolizm ve parnasizmin etkisi vardır.

» Nazım nesre yaklaştırılmıştır, manzum hikâyeler yazılmıştır.

» Bu dönemde, mensur şiiir örnekleri verilmeye başlanmıştır.

Servet-i Fünun Şairlerinden Bazıları

Tevfik Fikret(1867-1915)

» Kendi akımının ve Türk edebiyatının en önemli şairlerindedir.

» Aruz ölçüsünü Türkçeye başarıyla uygulamıştır.

» Fen, bilim, teknik onun kalemiyle şiiirimize girmiştir.

» Parnasizm akımından etkilenmiştir.

» Şiiiri düz yazıya yaklaştırmıştır.

» Şermin adlı eserinde hece ölçüsünü kullanmıştır.

» Servet-i Fünun'dan sonra herhangi bir topluluğa katılmamış, bazı sosyal şiiirler yazmıştır.

» Türk edebiyatında ilk defa İstanbul'u eleştiren şair olmuştur.(Sis şiiiri)

» Mehmet Akif ile atışmışlardır. Oğlu Amerika'ya okumak için gider; ancak papaz olur.

Eserleri: Rubab-ı Şikeste, Haluk'un Defteri, Rubab-ın Cevabı, Tarih-i Kadim, Doksan Beşe Doğru, Şermin.

Cenap Şahabettin (1870-1934)

- » Sanat, sanat içindir görüşünü benimsemiştir.
- » Halk arasında birçok dizesi atasözü gibi kullanılmaktadır.
- » Dilini süslemiş, kelime oyunları bol, söz sanatları oldukça fazla kullanmıştır.
- » Şaire göre "şiiir kelimelerle resim yapma işidir."

Eserleri: Hac Yolunda, Evrak-ı Eyyam, Tamat, Nesr-i Harp, Nesr-i Sulh, Afak-ı Irak Tiryaki Sözleri.

Süleyman Nazif (1869-1927)

- » Servetifünun topluluğuna katıldıktan sonra bireysel konuları işlemiştir.
- » 1908'den sonra ise toplumsal konuları işlemiştir, "toplum için sanat" anlayışını benimsemiştir.
- » İtilaf Devletleri tarafından İstanbul'un işgal edilmesi üzerine "Kara Bir Gün" adlı yazısının yayımlanmasından dolayı Malta'ya sürülmüştür.
- » Daüssıla şiirinde milli duyguları ve ıstırapları anlatmıştır.
- » Malta'da sürgündeyken yazdığı "vatan" konulu şiirleriyle ünlenmiştir.
- » Şiirlerinde Namık Kemal'i örnek alan sanatçı, toplumcu bir anlayışa sahiptir.
- » Eserlerinde vatan, millet, hürriyet konularını işlemiştir.

Eserleri

Şiir: Gizli Figanlar, Fırak'ı Irak

Şiir-Nesir: Batarya ile Ateş, Malta Geceleri

Makale: Çal Çoban Çal, Malum-ı İlam, Tarihin Yılan Hikâyesi

Monografi: Namık Kemal, Mehmet Akif, Fuzuli

Saf Şiir Anlayışına Bağlı Şiir

- » Bu dönemde estetik ve biçim kaygısı ön plandadır.
- » "Sanat, sanat içindir." Asıl amaç "güzel" şiir yazmaktır.
- » Mükemmellik ve kusursuzluk amaçtır.
- » İmge ve söz sanatlarına sıkça yer almaktadır.
- » Şairler iç ahengi yakalayabilmek için söz sanatlarında, ses benzerliklerinden redif ve kafiyeden yararlanmışlardır.
- » Dilde saflaşma, sadeleşme görülür.
- » Şiir soylu bir sanat olarak kabul edilir.
- » En değerli şey dizedir.
- » Şairlerin kendine özgü imge düzenleri vardır.
- » Sembolizmden etkilenmişlerdir.
- » İşlenen temalar sıradan okurun anlayamayacağı niteliktedir.
- » Güzel şiirin ancak çalışarak elde edileceği ve şiirin emek işi olduğu görüşü hakimdir.

Saf Şiir Anlayışına Bağlı Şiir Temsilcileri

Necip Fazıl Kısakürek(1905-1983)

- » Şiirleri ve tiyatrolarıyla ün kazanmış usta bir yazardır.
- » "**Büyük Doğu**" ve "**Ağaç**" dergilerini çıkarmıştır.
- » Fransız simbolistlerinden ve halk şiirinden yararlanarak heceyle kendine has, başarılı şiirler yazmıştır.
- » İlk dönem şiirlerinden sonra mistik konuları, madde ve ruh ilişkisini, insanın evrendeki yerini konu edinen şiirler yazmıştır.
- » "**Kaldırımlar**" şiiriyle geniş bir kesim tarafından tanınmış ve sevilmiştir.
- » Şiirlerini "**Çile**" başlığı altında bir kitapta toplamış ve bu kitapta şiir anlayışını düzyazı olarak anlatmıştır.

Eserleri

Şiir: Örumcek Ağı, Kaldırımlar, Ben ve Ötesi, Sonsuzluk Kervanı, Çile

Oyun: Tohum, Bir Adam Yaratmak, Künye, Sabırtaş, Para, Nam-ı Diğer Parmaksız Salih, Reis Bey, Yunus Emre, Abdülhamit Han, Ahşap Konak, Siyah Pelerinli Adam

Öykü: Hikâyelerim

Roman: Aynadaki Yalan

Anı: Yılanlı Kuyudan

Ahmet Hamdi Tanpınar 1901 – 1962)

- » Şiir, öykü, roman, edebiyat tarihi, makale, deneme alanlarında eserler vermiştir.
- » Eserlerinde Doğu-Batı çatışması, "**rüya**" ve "**zaman**" kavramları, "**geçmişe özlem**", "**mimari**" ve "**musiki**" öne çıkar.
- » "Ne içindeyim zamanın! Ne de büsbütün dışında" dizeleri onun zamanı kavrayışının özünü

vermektedir.

- » “**Bursa’da Zaman**” şiiri geniş bir kesim tarafından sevilmiştir.
- » Ahmet Haşim’in özellikle de Yahya Kemal’in etkisinde kalmış, Sembolizmden etkilenmiştir.
- » Romanlarında psikolojik tahlillere önemle eğilen yazarın; kendine has bir üslubu vardır.
- » Yazarlığı dışında İstanbul Üniversitesi’nde edebiyat profesörlüğü, milletvekilliği de yapmıştır.
- » “**Beş Şehir**” adlı önemli deneme kitabında Ankara, Erzurum, Bursa, Konya ve İstanbul’u anlatmıştır.
- » “**Huzur**” romanı, aşkı, psikolojiyi ve Doğu-Batı karşıtlığını içerir; roman kişilerinin adlarının verildiği dört bölümden oluşur: İhsan, Nuran, Suat ve Mümtaz.

Eserleri

Şiir: Bütün Şiirleri

Roman: Mahur Beste, Saatleri Ayarlama Enstitüsü, Huzur, Sahnenin Dışındakiler, Aynadaki Kadın.

Öykü: Abdullah Efendi’nin Rüyalari, Yaz Yağmuru.

Deneme: Beş Şehir, Yaşadığım Gibi.

Makale – İnceleme: Yahya Kemal, XIX. Asır Türk Edebiyatı Tarihi, Edebiyat Üzerine Makaleler.

Ahmet Muhip Dıranas (1908-1980)

- » Şiirleriyle tanınmakla birlikte tiyatro eserleri de vardır.
- » Fransız sembolizmiyle Türk şiir geleneğini başarıyla kaynaştırmıştır.
- » Hece ölçüsüyle biçimsel mükemmelliğe önem verdiği şiirler yazmıştır.
- » Aşk, insanın iç dünyası gibi bireysel duyguları işlemiştir.
- » **Kar, Olvido, Ağrı** ve **Fahriye Abla** şiirleriyle sevilmiştir.

Eserleri

Şiir: Şiirler

Oyun: Gölgeler, O Böyle İstemezdi

Cahit Sıtkı Tarancı (1910 – 1956)

- » **Otuz Beş Yaş, Desem ki** ve **Gün Eksilmesin Pencereden** şiirleriyle tanınır.
- » Şiirlerinin çoğunda ölüm konusunu işlemiştir.
- » Romantizm ve sembolizmden etkilenmiştir.
- » Hece ölçüsüyle yazdığı şiirleri de serbest şiirleri de vardır.
- » Şiirde biçime, kafiyeye ve ahenge önem vermiştir.

Eserleri

Şiir: Otuz Beş Yaş, Düşten Güzel, Ömrümde Sükût, Sonrası

Mektup: Ziya’ya Mektuplar

Milli Edebiyat Döneminde Şiir

- » Sanat sanat içindir anlayışı yerine sanatın toplum için bir araç olduğu fikri güçlenmeye başlamıştır.
- » Halkın anlayabileceği tarzda sade ve anlaşılır şiirler yazılmıştır.
- » Yazı dili (edebiyat dili) olarak İstanbul Türkçesi baz alınmıştır.
- » Türk geleneklerine dayanan Halk Şiiri’nin nazım biçimleri kullanılmaya başlanmıştır.
- » Ölçü olarak aruz terk edilmiş, yerine hece ölçüsü tercih edilmiştir.
- » Konu olarak milli kaynaklara yönelim başlamış, halkın yaşamı ve ülkenin durumu sıklıkla işlenmiştir.
- » Konusunu milli tarihten alan şiirler yazılmıştır.
- » Histen ziyade şiirlerde fikir ön plana çıkmıştır.
- » Önceki dönemlerde sıklıkla gördüğümüz imgesel anlatım oldukça azalmıştır.
- » Şiirin biçiminden ziyade ifade ettiği anlama yoğunlaşmıştır.
- » Ziya Gökalp, Rıza Tevfik Bölükbaşı ve Mehmet Emin Yurdakul gibi sanatçılar sade bir dille ve hece ölçüsüyle şiirler yazmışlardır.
- » Yine “Beş Hececiler” olarak bilinen şairler bu dönemde milli bir hisle şiirlerini kaleme almışlardır.

Milli edebiyat dönemi şairlerinden başlıcaları şunlardır: Mehmed Emin Yurdakul, Ziya Gökalp, Ali Canip Yöntem, İbrahim Alâaddin Gövsa, Yahya Kemal Beyatlı, Yusuf Ziya Ortaç, Orhan Seyfi Orhon, Faruk Nafiz Çamlıbel, Enis Behiç Koryürek, Kemaleddin Kamu, Halit Fahri Ozansoy, Mithat Cemal Kuntay, Ahmed Hamdi Tanpınar, Necip Fazıl Kısakürek, Necmeddin Halil Onan, Ömer Bedreddin Uşaklı, İhsan Raif, Şükûfe Nihal, Salih Zeki Aktay, Ali Mümtaz Arolat, Halide Nusret Zorlutuna.

4. ÜNİTE : MAKALE

Makale Nedir?

Bir görüşü kanıtlarıyla birlikte açıklamak, savunmak veya yermek için yazılan düşünce yazılarına **makale** denir. Yazarın belli bir konuda, genellikle günlük politika ile ilgili görüşlerini dile getirdiği kısa metinlerdir. **Makale**, asıl gazetelerin yaygınlaşması ve gelişmesiyle kendini gösteren bir edebi türdür. Yazar bu kısa yazılarda çeşitli konulara ilişkin kişisel görüş eleştiri ve önerilerini sıralayabilir.

» Makalede temel unsur düşünce “fikir”dir.

» Yazar, herhangi bir konudaki görüşlerini, belli kanıtlar, belgeler, inandırıcı veriler kullanarak anlatmaya çalışır, böylece okuyucuyu bilgilendirmeyi amaçlar.

» Makalenin amacı; açıklama, eleştiri, tanıtım, bilgilendirme de olabilir. Ama genellikle eleştirel tutum ön plandadır.

» Makaleler, yazıldıktan sonra bir araya getirilerek makale kitapları şeklinde yayımlanabilir.

» Makalede açık, anlaşılır, ciddi bir dil kullanılır.

» Makaleler öğretici yazılardır. Bu nedenle yazar tutarlı, tarafsız, bilimsel bir üslup kullanır.

Türk Edebiyatında Makale

– Makale türü, edebiyatımıza Tanzimat döneminde gazete ile birlikte batı'dan giren bir türdür.

– Türk edebiyatında makale türünün ilk örnekleri Tanzimat döneminde görülür.

– İlk makale, Şinasi tarafından çıkarılan ve ilk özel gazete kabul edilen Tercüman-ı Ahval'de (Mukaddime adıyla) (1860)yayımlanmıştır.

– Namık Kemal, Ziya Paşa, Şemseddin Sami, Muallim Naci, Beşir Fuad gibi sanatçılar bu türün gelişmesini sağlamıştır.

– Servet-i Fünun döneminde ise bu tür yayılmış, gelişmiş, olgunlaşmıştır.

– Türk edebiyatında makale türünde Hüseyin Cahit, Cenap Şehabettin, Fuat Köprülü, Nurettin Topçu gibi sanatçılar eser vermiştir.

Bilimsel Makale

Bilimsel makale, bilimsel yazım kuralları temel alınarak, özgün araştırma sonuçlarının açıklandığı, yazılmış ve basılmış bir rapordur.

Makale yazmak uzun bir araştırma ve bilgi toplama aşaması gerektirir. Bu yüzden süre olarak sabır ister. Yazmaya başlamadan önce, makale yazılacak konu ile ilgili olarak geniş bir araştırma yapmak, tüm Kaynakları taramak, bilgi fişleri oluşturmak gerekir.

Makale yazarı yazacağı konuya derinlemesine vakıf olan, konu hakkında kariyer sahibi, konuyu araştırmış, konuya çok çeşitli yönlerden vakıf, kısaca bir şekilde konunun uzmanı olan veya olmuş kişilerin yazdığı bir türdür. Veya öyle olmalıdır.

Makale de amaç bir sorunu ortaya koymak değil, soruna çözüm yolu bulmak, bulunan çözümün doğruluğunu ispatlayıp, destek bulmaktır.

Makalede ele alınan sorun çözümü bulunmuş bir sorundur. Makaleyi yazan kişi sorunu belirleyen değil, soruna çözüm üretmiş kişi olmalıdır. Sadece sorunu işaret etmek için yazılan yazılar makale değildir. Bu tip yazılar Sohbet , Gazete Fıkrası , Deneme türünden yazılardır. Makale, sorunun nedenlerini tespit, sorunun nasıl oluştuğunu ispat ve sorunun nasıl çözüleceğine yol öneren yazıdır. Soruna önerilen çözümün doğruluğunu kanıtlamak için makale yazılır.

Bilimsel makalelerinin konusunu akademik konular oluşturur. Bilimsel makaleleri yazmak uzmanlık gerektirir Ancak o konunun uzmanı olan kişiler yazar daha bilimsel ve alanın gerektirdiği terimlerle yüklü ağırbaşlı bir anlatımı vardır.

Bilimsel makale dili, anlaşılır ve açık bir dil olmalıdır. Süslü anlatımlardan uzak olmalıdır. Bilgi verici olmasının yanında titizlikle seçilmiş akademik konu etrafında yazılır. Peki, bilimsel makale nasıl yazılır? Tüm dünyada kabul görececek önerilerden ziyade çoğu bilim dergisi tarafından kabul gören IMRAD formatı ele alınarak yazılmalıdır. IMRAD formatı bir makalenin ana yapısını belirler. Bu formatın Türkçe anlamı; giriş, yöntem, sonuç ve tartışma olarak belirtilir. Bu format içerisinde yer almayan başlık ve kısa özet de olması gerekir. İlk önce başlık ve kısa özet sonra IMRAD formatı kullanılır.

Başlık: Makale başlığı okurun ilgisini çekecek ve yazıdaki içeriği kapsayacak etkileyici bir başlık olmalıdır. İçeriği ve konuyu kapsayan başlık aynı zamanda yazının okunması sağlayacak referans bir çarpıcılığı da taşımaktadır.

Kısa özet: İyi hazırlanmış bir Kısa özet, okuyucunun, dokümanın içeriğini kısa zamanda ve hassasiyetle belirlemesine, kendi ilgi alanlarıyla ilişkisini saptamasına ve böylece dokümanı bütünüyle okumaya ihtiyaç duyup duymayacağına karar vermesine imkân verir. Kısa özet 250 kelimeyi geçmemeli ve makalede neyle uğraşıldığını açık olarak tanımlayacak şekilde tasarlanmalıdır.

» Makale görüşüne uygun kaynak ve meslektaş fikirlerinden alıntı yapar. Yaptığı alıntıları dipnotlarla gösterir. Kaynak bilgilerini: Unvan, yazar, eser, basım tarihi, basım yeri, sayfa no su, ile belirtir. Örnek dipnot : (Prof.Dr., Hasibe Mazıoğlu, “ NEDİM Divan’ı “, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Yayınları, Başbakanlık Basımevi, Ankara, 1988, shf.34-35) gibi

» Sosyal, edebî, sağlık, din, bilim, teknik vs. olmak üzere her türlü konuda makale yazılabilir

» Öğretici bilgilendirici fikir yazısı olduğu için daha çok **Açıklayıcı Anlatım Biçimi** kullanılır.

İyi bir makale kısa olmaktan çok, ele alınan konuyu en iyi şekilde açıklayıcı nitelikte olmalıdır. Makalede ele alınan konuyu bütün yönleriyle açıklamak, kendi görüşlerinizi örneklerle belirtmek, açık ve öz bir anlatım tarzıyla yazmak gerekir.

5. ÜNİTE : SOHBET VE FIKRA

Sohbet (Söyleşi) Nedir?

Günlük yaşamdaki konular üzerine bir yazarın, kişisel düşüncelerini detaya inmeden ele alarak genellikle de gazete ya da dergilerde yayımladığı yazı türüne **sohbet** denir. Sohbetle ele alınan konunun detayına inilmez, ispatlama kaygısı bulunmaz ve samimi bir üslup barındırır.

Söyleşi anlamına gelen ve Arapça kökenli olan sohbet sözcüğünün “Dostça, arkadaşça konuşarak hoş bir vakit geçirme; konuşma, görüşme” gibi farklı anlamları vardır.

Sohbetler gazete ve dergilerde yayımlanan yazılardır. Bu tür yazılarda samimiyet esastır. Yazar, düşüncelerini muhakkak kabul ettirmek için okuyucularını zorlamaz. Yazar daha çok kendi kişisel düşüncelerini ileri sürer. Sohbetlerde küçük fıkralar ve anılar da malzeme olarak kullanılır.

» Çoğunlukla, günlük konuların işlendiği sohbet yazılarında konuşma senli benli bir anlatım yolu seçilir.

» Yazar deyimlerden, atasözlerinden, hatıralardan, halk fıkralarından, nüktelerden, özlü sözlerden çokça yararlanır.

» Sohbet türü yazılarda herkesi ilgilendiren konular seçilir.

» Cümleler, konuşma üslubundadır ve genellikle devriktir.

» Yazar karşısında biri varmış gibi sorular sorar, cevaplar verir, düşüncelerini günlük konuşma dili içtenliği içerisinde açıklar.

» Sohbetlerde konu uzatılmaz, fazla ayrıntıya girilmez, sadece konuya dikkat çekilir, anlatılanlar kanıtlanmaya çalışılmaz, anlatılanlara inanılması için bir gayret ortaya konmaz.

» Amaç, okuyucuyu konu üzerinde düşünmeye davet etmektir.

» Bu yazılar gazete ve dergilerde yayımlanabildiği gibi yazar bu yazıları ayrıca bir kitap olarak da basabilir.

» Sohbet türünde makalede olduğu gibi giriş gelime ve sonuç bölümleri bulunur; ancak karşılıklı konuşma havası içinde yazılması ve açıklanan düşüncelerin ispatlanma gereği duyulmadan anlatılması yönünden makaleden ayrılır.

» Yazar sohbet türünde genellikle kişisel düşüncelerini anlatır, bu yüzden de sohbet türü öznel bir anlatıma sahiptir.

Edebiyatımızdaki sohbet türünün önemli temsilcileri:

Ahmet Rasim – *Ramazan Sohbetleri, Muharrir Bu Ya,*

Suut Kemal Yetkin – *Edebiyat Söyleşileri,*

Şevket Rado – *Eşref Saati,*

Melih Cevdet Anday – *Dilimiz Üzerine Söyleşiler,*

Cenap Şahabettin,

Refik Halit Karay,

Hasan Ali Yücel,

Attila İlhan gibi yazarlarımız da bu türde eserler vermişlerdir.

Fıkra (Köşe Yazısı) Nedir?

Köşe yazısı veya fıkra; bir yazarın herhangi bir konu veya günlük olaylar hakkındaki görüşlerini, düşüncelerini ayrıntılara inmeden anlattığı gazete ve dergilerde yayınlanan kısa fikir yazılarının genel adıdır. Fıkralar, gazete ve dergilerin belli sütun veya köşelerinde yayımlanır. Yazarın, gündelik olayları, özel bir görüşle, güzel bir üslupla, kanıtlama gereği duymadan yazdığı kısa, gününbirlik yazılardır. Fıkraların amacı, siyasi, kültürel, ekonomik, toplumsal vb. konuları çok defa eleştirel bir bakış açısıyla anlatarak kamuoyunu yönlendirmektir. Fıkralarda kesin olmaktan ziyade güzel, hoş sonuçlara varmaya; canlı, ilgi çekici olmaya özen gösterilmelidir. Yazar kendi duygu ve düşüncelerini en başarılı şekilde yansıtarak okuyucu ile arasında sıkı bir bağ kurar.

» Genellikle güncel ve gününbirlik konuları seçtiği için kısa ömürlü yazılardır. Fıkralarda ele alınan konu, toplum nazarında önemini kaybettiğinde fıkranın güncelliği de ortadan kalkar.

» Bir fikri kabul ettirmekten çok yazarın yorumunu aktarmak amacını taşır. Dolayısıyla da fıkralar öznel yazılardır.

» Fıkra yazarının amacı okuyucuya kendi düşüncelerini kabul ettirmek değil, okuyucunun olaylara ve düşüncelere bakış açısına yeni yaklaşımlar kazandırmaktır. Yani yazar okuyucuya “Ben böyle düşünüyorum.” demek ister.

» Konunun ayrıntılarına girmez, Yalın bir dille yazılır.

» Gazete ile birlikte ortaya çıkmıştır.

» Yer yer düşündürücü sözlere yer verilir.

» Yazarın zengin bir kültür ve bilgi birikimi olmalıdır.

» Güncel konular işlediği için genelde kalıcılığı yoktur.

» Fıkranın ilk örnekleri Tanzimat döneminde verilmiştir.

» Anlatım oldukça akıcı, yalın, duru ve açıktır.

» Genellikle açıklayıcı anlatımdan yararlanır.

» Dil göndergesel, heyecana bağlı ve alıcıyı harekete geçirme işlevinde kullanılır.

Gazete Fıkraları (Köşe Yazıları): Gazetelerde gününbirlik yazılan ve güncel olayları işleyen fıkralardır. Bu fıkraların ömrü, ele aldıkları konunun ömrü kadardır.

Edebi Fıkralar: Yaşama ilgili daha genel konular hakkında yazılmış fıkralardır. Bu fıkralarda anlatılanlar yıllar sonra bile güncelliğini ve geçerliliğini kaybetmez. Edebi fıkralar genellikle kitap ve dergilerde yayımlanır.

Fıkranın Tarihi Gelişimi

Edebiyatımızdaki ilk fıkralar **Şinasi** tarafından *Tercüman-ı Ahval* gazetesinde yazılmıştır. **Namık**

Kemal Türk edebiyatının ilk fıkra yazarı kabul edilir. Ancak onun fıkraları teknik yönden oldukça zayıftır.

Fecri Atı döneminde Ahmet Haşim önemli bir fıkra yazarı olarak öne çıkmıştır. Ancak onun fıkraları daha çok sanatsal içeriklidir ve güncellikten uzaktır.

Türk edebiyatının ilk büyük fıkra yazarı **Ahmet Rasim**'dir. Ahmet Rasim fıkranın bağımsız bir tür olarak ortaya çıkmasını sağlamıştır.

Gazetelerde “**Kirpi**” lakabı ile fıkra yazıları yazan **Refik Halit Karay** sayesinde fıkra ile mizah bir araya gelmiştir. Refik Halit Karay aynı zamanda eleştirel fıkra denilen türün de ilk örneklerini vermiştir.

Milli Edebiyat Döneminde Halide Edip Adivar, Yakup Kadri Karaosmanoğlu ve Falih Rıfkı

Atay önemli fıkra yazarları arasındadır. Yakup Kadri'nin fıkraları siyasi içerikli iken Falih Rıfkı Atay gezi yazısı ile fıkra türünü ilişkilendirmeye çalışmıştır.

Cumhuriyet döneminde ise Peyami Safa, Yusuf Ziya Ortaç, Hasan Ali Yücel, Yaşar Nabi Nayır, Burhan Felek, Haldun Taner, Ahmet Kabaklı, Oktay Akbal, Çetin Altan gibi sanatçılar fıkra türünde başarılı eserler vermişlerdir.

Cumhuriyet Öncesi Dönemde ve Cumhuriyet Döneminde Sohbet

Cumhuriyet Öncesi Dönemde Sohbet

Sohbet, bir yazı türü olarak Türk edebiyatına Tanzimat Dönemi'nde gazetecilikle girmiştir. Bu dönemin genel anlayışına uygun olarak yazarlar, diğer türlerde olduğu gibi sohbette de toplumsal fayda ilkesini gözetmiş; dönemine göre sade bir dil kullanmaya çalışmışlardır.

Bu dönemde **Ahmet Mithat Efendi**; Servetifünun Dönemi'nde ise **Tevfik Fikret, Halit Ziya Uşaklıgil, Hüseyin Cahit Yalçın** sohbet türünde yazılar yazmıştır. Servetifünun Dönemi'nde bağımsız çizgide eser veren **Ahmet Rasim**, sohbet türünün ilk yetkin ürünlerini vermiştir.

Cumhuriyet Döneminde Sohbet

Cumhuriyet Dönemi'nde diğer düzyazı türlerinde olduğu gibi sohbette de yalın bir dil ve anlatım kullanılarak Anadolu insanına seslenmek amaçlanmıştır. İnsana ve yaşama dair her tür kavram ve olgu bu dönem sohbetlerinde ele alınmıştır.

Cumhuriyet Dönemi'nde **Nurullah Ataç**'ın *Söyleşiler*, *Şevket Rado'nun Eşref Saat*, **Suut Kemal Yetkin**'in *Edebiyat Konuşmaları*, **Ahmet Kabaklı**'nın *Sohbetler* adlı eserleri türün tanınmış örneklerindedir.

Türk Edebiyatı'nda diğer türlere kıyasla sohbet türünde daha az eser verilmiştir. Bazı yazarlarımız sohbet türündeki yazılarını kitaplaştırmıştır. Eserlerini kitaplaştıran sanatçılarımızdan bazıları şunlardır:

Ahmet Rasim: *Ramazan Sohbetleri*

Şevket Rado: *Eşref Saati*, *Aile Sohbetleri*

Suut Kemal Yetkin: *Edebiyat Söyleşileri*

Nurullah Ataç: *Karalama Defteri*, *Söyleşiler*

Melih Cevdet Anday: *Dilimiz Üzerine Konuşmalar*

Ayrıca **Cenap Şahabettin**, **Refik Halit Karay**, **Hasan Ali Yücel**, **Attila İlhan** gibi yazarlarımız da bu türde eserler vermişlerdir.

Cumhuriyet Öncesi Dönemde ve Cumhuriyet Döneminde Fıkra

Cumhuriyet Öncesi Dönemde Fıkra

Fıkra, Türk edebiyatına Tanzimat Dönemi'nde girmiştir. Bu dönemde yazılan fıkralarda hürriyet, eşitlik, adalet, kanun gibi toplumsal temalar ele alınmış; dönemine göre halkın anlayacağı bir dil kullanılmaya çalışılmıştır.

Gazete çevresinde oluşan bu yazı türünün ilk örneklerini **İbrahim Şinasi**, **Namık Kemal** ve **Ahmet Mithat Efendi** vermiştir.

Sonraki dönemlerde onları **Hüseyin Cahit Yalçın**, **Ahmet Rasim**, **Ahmet Haşim**, **Refik Halit Karay**, **Hüseyin Rahmi Gürpınar**, **Ziya Gökalp** gibi yazarlar takip etmiştir.

Refik Halit Karay; Mizahta Ehliyet adlı yazısında kendi mizah anlayışını ortaya koyarken mizahın bir yaradılış ve yetenek işi olduğunu, herkesin nitelikli mizah yapamayacağını vurgulamaktadır.

Cumhuriyet Döneminde Fıkra

Cumhuriyet Dönemi'nde gazete ve dergilerin çoğalması ile fıkra türündeki yazılar daha çok görülmeye başlanmıştır. Bu dönem fıkralarında yazarlar; sade bir dil ve anlatımla güncel, siyasi, sosyal konularda düşüncelerini ifade etmişlerdir.

Cumhuriyet Edebiyatı Dönemi'nde **Peyami Safa**, **Yakup Kadri Karaosmanoğlu**, **Falih Rıfki Atay**, **Orhan Seyfi Orhon**, **Yusuf Ziya Ortaç**, **Sabri Esat Siyavuşgil**, **Ercüment Ekrem Talu**, **Burhan Felek**, **Haldun Taner**, **Attila İlhan**, **Ahmet Kabaklı**, **İlhami Soysal**, **Ergun Göze** gibi yazarlar fıkra türünde yazılar kaleme almışlardır.

6. ÜNİTE : ROMAN

Roman Nedir?

Kişilerin başından geçen olayları, yaşanmışlıkları, belirli bir kronolojik sıralama içerisinde, mantık, duygu ve sanat çerçevesinde öykülenmiş uzun anlatılardır. Olmuş ya da olabilecek nitelikteki olayları konu edinen edebi türdür. Hikayelere göre daha uzun ve olay merkezli değil; kişi merkezli yazılardır. Her romanın kendine has bir dili vardır. Çünkü her yazar anlatmak istediği olayı kendi üslubuyla aktarır.

Özellikleri:

- » Yaşanması muhtemel olaylar anlatılır.
- » Hikayelere göre daha uzundur.
- » Olay, zaman, mekan ve kişi yapı unsurlarıdır.
- » Anlatıda üç farklı bakış açısı bulunmaktadır.
- » Bu tür eserlerde gözlem ön plandadır.
- » Eserde yer alan kahramanlar bütün yönleriyle anlatılır.
- » Mekanların ayrıntılı tasviri yapılır.
- » Konularına göre farklı roman çeşitleri bulunmaktadır.
- » Dünya edebiyatında ilk roman örneği Miguel de Cervantes tarafından yazılan Don Kişot adlı eserdir.
- » Türk edebiyatında ilk roman örneği ise Şemsettin Sami'nin yazdığı Taaşuk-ı Talat-ı Fitnat adlı eserdir.

Cumhuriyet Dönemi Romanı

Cumhuriyet Dönemi romanına baktığımızda ise birbirinden farklı tutumlarla karşılaşırız. İlk dönem romancıları genel anlamda, geçmiş yıllarda siyasi çalkantılar ve savaşlarla şekillenen sürecin ardından ilan edilen Cumhuriyet rejiminin prensiplerini destekleyen, bu yeni düzenin ilanına gelinen süreçte millî mücadeleye verdiği destek ile önemli bir etkiye sahip Anadolu insanım ve yaşadığı toprakları gittikçe artan realist bir gözlem yeteneğiyle ele alan eserler vermişlerdir.

Yanlış batılılaşma, aile içi meseleler gibi konularla şekillenen önceki dönem eserlerinden farklı olarak bu dönemde inkılapların Anadolu'ya yayılması, köylünün sorunları, taşraya giden aydın kesimin burada yaşadıkları, sanayileşme sonucu köyden kente göç eden ailelerin yaşadığı zorluklar, büyük şehrin yoksul semtlerinde yaşayanlar, küçük insanın macerası yaşama savaşı gibi yeni tema ve konular ele alınmaya başlanır.

Anadolu ve burada yaşayan insana yönelenler; bireyin iç dünyasını psikolojik hâllerıyla beraber derinlemesine tahlil yolunu seçenler, yine bireyin büyük kentteki konumu ile varoluşunu sorguladığı eserler, tarihsel dönemlere ait olaylardan yola çıkarak bu malzemeyi yeniden yorumlayanlar.

Marksist anlayış çerçevesinde toplumcu gerçekçi anlayışı meydana getirip sayfalarını güdümlü edebiyatın hizmetine verenler, doğu-batı medeniyetlerinin karşılaşmasını aile ve toplum bazında yaşanan çarpıklıklarıyla beraber değerlendirenler, eleştirel-gerçekçi bakış açısı ile toplumu gözlemleyenler, postmodern anlayış çerçevesinde romanlarında dünyayı yıkıp yeniden kurgulayan modern anlayışlar gibi ana izleklerini verebileceğimiz konular çerçevesinde Cumhuriyet Dönemi romanı çok değişik yapılarda ve karakterlerde eserlerin verildiği bir süreçtir.

• Cumhuriyet Dönemi'nde Roman (1923-1950)

- » 1923-1950 yılları arasında sanatçılar eserlerinde ele aldıkları konuları günlük yaşamdan alarak gözlemci-gerçekçi bir şekilde toplum sorunlarını detaya inmeden işlemiştir.
- » Cumhuriyet'in ilan edildiği ilk yıllarda sanatçıların büyük bir çoğunluğu toplumsal konulara yönelerek bazı sorunları gerçekçi bir şekilde dile getirmişlerdir.
- » Toplumdaki sorunları görüp bunu gerçekçi bir şekilde aktarma amacı olduğundan daha çok realizmin etkisi vardır.
- » Bu dönemde ön plana çıkan sanatçılar Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Halide Edip Adivar ve Reşat Nuri Güntekin olmuştur.
- » Bu üç sanatçı Milli Edebiyat Dönemi'nde başlayan Anadolu'ya yönelme anlayışı devam ettirmekle beraber Kurtuluş Savaşı'nı ve yeni rejimi de eserlerinde ele almışlardır.
- » Cumhuriyet'in ilk çeyreğinde yazılan romanlar Türkiye'nin geçirdiği tarihî ve sosyo-kültürel değişimleri gözler önüne seren bir ayna niteliği taşır.
- » 1923-1950 arasında roman, farklı biçim ve tekniklerle gelişerek Türk edebiyatındaki varlığını sürdürmüştür.
- » Bu dönemde Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun "Yaban", Reşat Nuri Güntekin'in "Yaprak Dökümü", Abdülhak Şinasi Hisar'ın "Fahim Bey ve Biz, Çamlıca'daki Eniştemiz", Peyami Safa'nın "Dokuzuncu Hariciye Koşuşu", Sabahattin Ali'nin "Kuyucaklı Yusuf", Ahmet Hamdi Tanpınar'ın "Huzur" adlı eserleri roman türünün tanınmış örneklerindedir.
- » Millî Edebiyat sanatçılarının da eser vermeye devam ettiği Cumhuriyet Dönemi'nin ilk yıllarında daha çok, gözlemci gerçekçiliğe dayalı romanlar yazılmıştır.
- » İlk dönem romancıları genel anlamda, geçmiş yıllardaki siyasi çalkantılar ve savaşlarla şekillenen sürecin ardından ilan edilen Cumhuriyet rejiminin prensiplerini desteklemiştir.
- » Yaşanan süreçte millî mücadeleye verdiği destek ile önemli bir etkiye sahip olan Anadolu insanını ve yaşadığı toprakları, gittikçe artan realist bir gözlemlerle ele alan eserler vermişlerdir.
- » Yanlış batılılaşma, aile içi meseleler gibi konularla şekillenen önceki dönem eserlerinden farklı olarak bu dönemde; "inkılapların Anadolu'ya yayılması, köylünün sorunları, taşraya giden aydın kesimin burada yaşadıkları, sanayileşme sonucu köyden kente göç eden ailelerin yaşadığı zorluklar, büyük şehrin yoksul semtlerinde yaşayanlar, küçük insanın macerası yaşama savaşı" gibi yeni tema ve konular ele alınmaya başlanır.

• Cumhuriyet Dönemi'nden Sonra Roman (1950-1980)

- » 1950-1980 arasında roman türü farklı eğilimlerle (toplumcu gerçekçi, bireyin iç dünyasını esas alan, modernist, millî ve dinî duyarlılıkları yansıtan) gelişimini sürdürmüştür.
- » Kemal Tahir, Orhan Kemal, Yaşar Kemal, Samim Kocagöz, Fakir Baykurt gibi toplumcu gerçekçi

yazarlar; toprak kavgaları, tarımın makineleşmesi, köyden kente göç gibi toplumsal konuları romanlarında ele almışlardır.

» Peyami Safa, Abdülhak Şinasi Hisar, Ahmet Hamdi Tanpınar, Tarık Buğra, Samiha Ayverdi bireyin iç dünyasını esas alan romanlar yazmışlardır.

» Yusuf Atılgan, Oğuz Atay, Ferit Edgü, Adalet Ağaoğlu modernist çizgide romanlar vermişlerdir.

» Hüseyin Nihal Atsız, Mustafa Necati Sepetçioğlu, Bahaeddin Özkişi, Münevver Ayaşlı, Emine Işın, Sevinç Çokum millî ve dinî duyarlılıkları yansıtan romanlar yazmışlardır.

Roman türünün tanınmış örnekleri:

Kemal Tahir: Devlet Ana, Yorgun Savaşçı

Orhan Kemal: Cemile, Murtaza

Yaşar Kemal: İnce Memed, Yılanı Öldürseler

Fakir Baykurt: Tırpan, Yılanların Öcü

Peyami Safa: Yalnızız

Ahmet Hamdi Tanpınar: Saatleri Ayarlama Enstitüsü

Tarık Buğra: Küçük Ağa, İbişin Rüyası

Yusuf Atılgan: Aylak Adam, Anayurt Otel

Oğuz Atay: Tutunamayanlar, Bir Bilim Adamının Romanı

Ferit Edgü: Hakkâri'de Bir Mevsim

Adalet Ağaoğlu: Fikrimin İnce Gülü, Bir Düğün Gecesi

Hüseyin Nihal Atsız: Ruh Adam

Mustafa Necati Sepetçioğlu: Kilit, Çatı

Bahaeddin Özkişi: Sokakta, Köse Kadı

Dünya Edebiyatında Roman

Roman, destan türünün geçirdiği gelişimin bir ürünü olarak ortaya çıkmıştır. Romanın ortaya çıkmasında, söylencelerin, destanların, kahramanlık öykülerinin ve masalların katkısı vardır. Kimi görüşlere göre, roman kaynaklarını İlk Çağ'da bulur. Başlangıçta romanlar, görünüş itibarıyla destanlara benzemektedir. Ancak destanlar gerçek dışı öğelerle süslenmiş olmakla birlikte tarihi olayları ve yaşamış kahramanları konu alıyordu. Romanlar ise tamamen hayalîydiler. Destanlardan romanı ayıran en belirgin nitelik ise romanlarda aşk ve kadının yer almasıdır. Bu romanlarda, sihirbazlık, peri masalları, olağanüstü olaylar önemli yer tutar. Romanın bir tür olarak bağımsızlaşması, Rönesans'la köklü bir değişime uğrayan Batı'nın yeni dünya görüşüne bağlanır.

» Roman türünün ilk örneklerini 15. yüzyılda Fransız yazar Rabelais (Rable) vermiştir.

» Bugünkü romanı hatırlatan ilk eser 16. yüzyılda Rönesans'tan sonra Giovanni Boccaccio (Covani Bukaço) tarafından yazılmış olan Dekameron'dur (Dekameron).

» Miguel de Cervantes'in (Migel de Sörvantes) Don Kişot'u 16. yüzyılın sonlarına doğru yazılmıştır ve eser roman türünün ilk başarılı örneği kabul edilir.

» 17. yüzyılda İngiltere'de Daniel Defoe (Danyel Döfo) "Robenson Cruze (Robinson Kruzo)"yu, Jonathan Swift (Canıtın Svift) "Guliver'in Gezileri" bu türün ilk örneklerindedir.

Bu türün yetkin örnekleri ise 19. yüzyılda verilmeye başlanmıştır. Roman bir tür olarak karakteristik özelliklerini romantizm ve realizm akımları sayesinde 19. yüzyılda kazanmıştır.

Stendhal (Stendal), Balzac (Balzak), Flaubert (Flober), Turgenyev (Törjenyev), Dostoyevski, Tolstoy, Zola,

Henry James (Henri Ceyms), Proust (Prust) dönemin önemli sanatçılarındandır.

Anlatım Bozuklukları

Cümle, duydu ve düşünceleri iletmeye yarayan en iyi ve en mükemmel araçtır. Ancak bu temel araç doğru, duru ve açık olmazsa anlaşmayı sağlayamaz.

İyi bir cümle, anlatım bozukluğunun olmadığı, duygu ve düşünceleri doğru, duru ve açık biçimde ileten cümledir. Yani dil bilgisi kurallarına uygun, noktalaması tam, kolayca anlaşılabilen, yanlış anlaşılmalara yol açmayan yargılardır bunlar.

Kısaca iyi bir cümlenin nitelikleri şunlardır:

1. **Doğruluk**
2. **Duruluk**

3. Açıklık

1. Doğruluk

Cümlenin dil bilgisi kurallarına uygun olması özelliğidir. Doğru bir cümlede:

- yüklem eksikliği,
- yüklem ve ögeler arasında herhangi bir yönden uyumsuzluk,
- gerekli olduğu halde yazılmayan özne ve herhangi bir tümleş eksikliği,
- en fazlalığı ya da eksikliği,
- iyelik karmaşası,
- tamlama yanlışlığı,
- ek yanlışlığı bulunmaz.

2. Duruluk

Cümlede gereksiz sözcük ve söz bulunmadı özelliğidir. Duru bir cümlede ne bir sözcük fazla ne de bir sözcük eksik olur. Yani duru bir cümleye herhangi bir sözcük eklenemez ondan herhangi bir sözcük çıkarılamaz.

3. Açıklık

Cümlenin kolayca anlaşılabilir ve kavranabilir olması özelliğidir. Açıklık özellikle sözcüklerin seçimi ve kullanımıyla ilgilidir.

Açık bir cümlede:

- yanlış anlamda kullanılmış sözcük,
- yanlış yerde kullanılmış sözcük ya da söz,
- anlamca çelişen sözcük ya da sözler,
- yapısı bozulmuş sözcükler,
- noktalama yanlışlığı ya da eksikliği,
- mantığa aykırılık olmaz.

Sözcük Düzeyinde Anlatım Bozuklukları

Sözcüklerin, sözlerin cümlede gereksiz kullanılması, yazımı birbirine yakın olanların ya da aynı kökten türeyenlerin yanlış anlamda kullanılması, sözcüğün ya da söz grubunun yanlış yerde kullanılması, anlamca çelişen ifadelerin aynı cümlede bulunması, mantıksal tutarsızlığa neden olan söyleyişlerin yargıda yer alması, anlam belirsizliğinin ortaya çıkması, deyimlerin yapısının değiştirilmesi ya da taşıdığı anlama uygun ifade edilmemesi, sözcüklerin yanlış yapılandırılması sözcük düzeyinde anlatım bozukluklarına yol açmaktadır.

1. Gereksiz Sözcük Kullanılması

Biz sözcük, cümleden çıkartıldığında anlam bozulmuyor ya da daralmıyorsa o sözcük o cümlede gereksizdir.

Bu konudaki düşüncelerinizi ve fikirlerinizi almak istiyorum. ("fikirlerinizi" ve "düşüncelerinizi" kelimeleri aynı anlamı taşımaktadır. O yüzden fikirlerinizi sözcüğü çıkarıldığında anlam değişmez.)

Yıllardır görmediği arkadaşıyla karşılıklı mektuplaşıyorlar. ("mektuplaşıyorlar" eylemi zaten "karşılıklı" anlamını taşımaktadır. "karşılıklı" kelimesi çıkartıldığında anlam değişime uğramaz.)

Örnek Soru:

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde bir anlatım bozukluğu vardır?

- A) Yarışmada sorulan soruların yalnızca üçünü cevaplayabilmişti.
- B) İşlerini yoluna koymak için gece gündüz demeden çalışıyordu.
- C) Her gün aynı yerde, aynı saatte kuşlara yem atardı.
- D) Bu kentin bütün sokaklarını avucumun içi gibi bilirim.
- E) Kardeşine niçin odayı toplamadığı için çıkmıştı.

Cevap İçin Tıklayınız

YANIT: E Şıkkı

2. Sözcüğün Yanlış Yerde Kullanılması

Sözcüklerin (özellikle sıfatların ve zarfların) yanlış yerde kullanılması anlam belirsizliğine yol açar.

"Doktor olarak doğduğu köye atanmış." cümlesinde "doktor olarak" sözünün yeri anlatım bozukluğuna yol açmıştır. Doğru cümle;

“Doğduğu köye doktor olarak atanmış.” biçiminde olmalıdır.
Tuvalette unutilan çantası bulundu.(Y)
Çocuğun tuvalette unutilan çantası bulundu.(D)
İzinsiz oyuna giren futbolcuya hakem sarı kart gösterdi. (Y)
Oyuna izinsiz giren futbolcuya hakem sarı kart gösterdi.(D)

3. Mantık ve Sıralama Yanlışları

Olayların, durumların yanlış sıralanmasından kaynaklanır.

“Bu çocuk değil bir cümle, bir paragraf bile okumaz.” cümlesinde “cümle” ile “paragraf” kelimeleri yanlış sıralanmıştır.Doğru cümle;

” **Bu çocuk değil bir paragraf bir cümle bile okumaz.**” biçiminde olmalıdır.

Seninle değil şehir içinde gezmek, dünya turuna bile çıkmam. (Y)

Seninle değil dünya turuna çıkmak, şehir içinde bile gezmem. (D)

Onu buraya gelmeden önce mi sonra mı aradın? (Y)

Onu buraya gelmeden öncemi geldikten sonra mı aradın? (D)

4. Anlamca Çelişen Sözcüklerin Birlikte Kullanılması

Anlamca çelişen sözcüklerin, aynı yargıya bağlı olarak birlikte kullanılması anlatımı bozar.

Özellikle, **olasılık** ve **kesinlik** bildiren sözcüklerin aynı cümlede kullanılmasından kaynaklanan yanlışlıklar anlatım bozukluğuna neden olmaktadır.

Mutlaka bugün buraya uğrayabilir.

Bu cümlelerin yüklemi “ihtimal” anlamında, “mutlaka” kelimesi kesinlik ifade etmektedir. Bu yüzden iki söz cümleye anlatım bozukluğu katmaktadır.

Çocuk, odasını yavaşça toplayıverdi.

Bence, hiç şüphe yok kitabı o almıştır.

Kuşkusuz Ahmet de bu kitabı almak istiyor olmalı.

Kesinlikle, bu sorunun cevabını biliyor olabilir.

Altı çizili sözcüklerin anlamca birbiriyle çelişmesinden dolayı anlatım bozukluğu vardır.

5. Sözcüğün Yanlış Anlamda Kullanılması (Birbiriyle Karıştırılan Sözcüklerin Yanlış Anlamda Kullanılması)

Anlamı iyi bilinmeyen; eş anlamlarıyla aynı kökten türemiş benzerleriyle karıştırılan sözcükler anlatım bozukluğuna yol açar. Bazı sözcükler vardır ki her cümlede kullanılmaz.

O halde bu türden sözcükler, kullanılmaması gereken yerde kullanılırsa sözcüğün yanlış anlamda kullanılmasından doğan anlatım bozukluğu ortaya çıkar.

“Bugün biyoloji öğretmeninin yazılı yapma olanağı var.”

“Olanak” sözcüğu “imkan” anlamında kullanılır. Burada “olanak” sözcüğu yerine “olasılık” sözcüğu kullanılmalıdır.

O halde cümle;

“Bugün biyoloji öğretmeninin yazılı yapma olasılığı var.” biçiminde olmalıdır.

Kullandığı gübre ürünün bol olmasına yol açtı. (sağladı)

Bu aracın kaza yapma şansı çok yüksek. (riski)

Söyledikleriyle insanların neşelenmesine neden oldu.(sağladı)

Annesinin, kardeşine kızmasını sağladı.(neden oldu)

6. Anlam Belirsizliği

a. Noktalama Eksikliği

Cümlede bazı sözcükler anlam belirsizliğine yol açabilir. Bu anlam belirsizliğini gidermek için bu sözcüklerden sonra virgül getirilir.

“Parktan ayrılırken simitçi çocuğa seslendi.” cümlesinde “simitçi” sözcüğu anlam belirsizliğine yol açmış. “simitçi” olan “çocuk” mu yoksa “simitçi ” diye başka biri mi var belli değil.

b. Şahıs Uyumsuzluğu

Bazı sözcükler aldıkları eklerden dolayı cümleye 2. tekil (sen) ile 3. tekil (O) anlamını verebilmektedir. Bu sözcükler şahıs zamiriyle kullanılmazsa şahıs yönünden anlam belirsizliğine yol açabilir.

“Geçen sene Ankara’ya evini biz tanışmıştır.” cümlesinde kimin evinin taşındığı kesin değildir. Tanışanın “onun evi mi yoksa senin evin mi?” olduğu belirsiz olduğundan bu cümlenin başına şahıs zamiri getirilmelidir.

7. Yanlış Yapılandırılmış Sözcükler

Meslek bildiren sözcükle meslek bildiren ek aynı sözcükte bir arada bulunmaz.

Babam eskiden manavcıydı. (manavdı)

– Eklerin yazılması gereken yerde yazılmaması, yazılmaması gereken yerde yazılması anlatım bozukluğuna neden olur.

Bu testler geçen yıl hazırlanıp öğrenciye dağıtılmayan testleridir. (testlerdir)

Tüm suçlar bendeymiş gibi konuştu. (suç)

Masanın üzerindeki bulunan kağıtları çöpe attı. (üzerinde)

Cümle Düzeyinde Anlatım Bozuklukları

Cümlenin yapısıyla ve dil bilgisiyle ilgili bozukluklardır. Bunlar tamlama ve öge yanlışlarına bağlıdır.

1. Tamlamalarla İlgili Yanlışlıklar

Çoğunlukla ad ve sıfatların aynı tamlanana bağlanması sonucu oluşan bir anlatım bozukluğudur. Bu nedenle isimlerle sıfatların aynı tamlanana bağlandığı kullanımlara dikkat etmek gerekir.

“Özel ve kamu kuruluşları iki gün tatil edildi.” cümlesinde “kamu kuruluşları” ifadesi doğrudur. Çünkü bu, isim tamlamasıdır. Ancak “özel” sözcüğü “kuruluşları” tamlananına bağlanamaz. Çünkü “özel” sözcüğü sıfattır. Bu nedenle “özel kuruluşları” ifadesi yanlıştır. Cümledeki bozukluğu gidermek için “özel” sözcüğünden sonra “kuruluşlar” sözü getirilmelidir:

“Özel kuruluşlar ve kamu kuruluşları iki gün tatil edildi.”

“Derste belgisiz ve işaret sıfatlarını işledik.” cümlesinde “belgisiz” sözcüğü sıfat, “işaret” sözcüğü ise isimdir. Hem sıfatın hem ismin aynı tamlanana (sıfatları) bağlanması anlatım bozukluğuna yol açmıştır. Bu bozukluğu gidermek için “belgisiz” sözcüğünden sonra “sıfatlar” sözcüğünü getirmek gerekir:

“Derste belgisiz sıfatları ve işaret sıfatlarını işledik.”

A. Ortak Öge Yanlışlıkları

Kimi zaman birbirine bağlı ad ve sıfat tamlamalarının tamlayanları ve tamlananları bağlaçla birbirine bağlanır. Bunlar ortak gibi kullanılır. Bu gibi durumlarda tamlananlar arasında uyumsuzluk görülür.

– İsim tamlamaları bazı eklerle (iyelik ekleriyle) kurulur. Sıfat tamlamaları ise eksizdir. Bu yüzden isim ve sıfat aynı tamlanana bağlanamaz.

“Bu konu kültürel ve ekonomi açısından oldukça önemli.” cümlesinde “ekonomi açısından ” isim tamlamasıdır. “kültürel ” sözcüğü sıfat olabilecek sözcüktür ve “kültürel açıdan” şeklinde sıfat tamlaması olur . Sıfat tamlamaları iyelik eki almadıkları için “açısından ” sözcüğü ortak tamlanan olarak kullanılmaz.

B. Tekillik – Çoğulluk Uyumsuzlukları

Türkçede sayı sıfatlarından ve kimi nicelik bildiren belgisiz sıfatlardan sonra gelen adlar, çoğul eki almaz, aldığı anda anlatım bozulur.

Bu aralar Ahmet’in birçok sorunları var.

sıfat ad

(“birçok sorunu” biçiminde olmalı)

Burada yüzlerce kuş türleri yaşamaktadır.

sıfat ad

(“yüzlerce kuş türü” biçiminde olmalı)

Galatasaray futbol kulübü şampiyonluğu binlerce taraftarlarıyla kutladı.

sıfat ad

("binlerce taraftarıyla" biçiminde olmalı)

2. Öge Yanlışlıkları

A. Özne İle İlgili Yanlışlıklar

Özne eksikliği sıralı-bağlı cümlelerde görülür. İki ayrı yüklem için ayrı öznesi bulunması gerekirken ortak olmayan öznenin ortakmış gibi kullanılması, bir özne ile yetinilmesi anlatım bozukluğuna yol açar.

"Adamın morali çok bozulmuş ve evde günlerce yatmıştı." "bozulmuş" yüklemine sorulan sorunun karşılığı vardır fakat "yatmıştı" cümlesine soru sorulduğu zaman özne eksikliği vardır. Doğru cümle; "Adamın morali çok bozulmuş ve adam evde günlerce yatmıştı." biçiminde olmalıdır.

a. Olumluluk ve Olumsuzluk Bakımından Uyumsuzluk

Bağımsız sıralı cümlelerde özne olumlu ise yüklem olumlu; özne olumsuz ise yüklem olumsuz olmalı. Bu kurala uyulmazsa özne eksikliğinden kaynaklanan anlatım bozukluğu ortaya çıkar.

"Kimse yaralıya yardım etmiyor, oradan uzaklaşıyordu." cümlesinde "kimse" kelimesi olumsuz, "uzaklaşıyordu" kelimesi olumludur. İkinci cümle ile uyum sağlanmamıştır. İkinci cümleye "herkes" şeklinde bir özne getirilmelidir.

b. Tekillik – Çoğulluk Bakımından Uyumsuzluklar

Cümlede öznenin ifade ettiği şahıslarla yüklem bildirdiği şahıslar arasında bir uyum olmalıdır.

– İnsanın dışındaki varlık ya da kavramların özneleri çoğul ise yüklemi tekil olur.

Kuşlar silah sesiyle uçuştular. (uçtu)

– Kişileştirme yapıldığında çoğul öznenin yüklemi çoğul ya da tekil olabilir.

Ağaçlar üzüntüden yapraklarını döktüler. (döktü/döktüler)

– Özne insansa her ikisi çoğul olabilir. Ancak özneleri fertleri toplu değil, tek tek düşündürülüyorsa yüklem tekil olur.

İnsanlar, bazen zamanın değerinin bilmezler.

– Çokluk bildiren sözcükler özne olduğunda, yüklem ya da diğer ögelerde çokluk ekine gerek yoktur.

Birçok yazarımız, bu dünyadan göçtüler. (göçtü)

– Zaman kavramları tekil yüklem alır:

Sınava doğru günler hızlıca akıp giderler. (gider)

Aylar, yıllar su gibi akıp geçtiler. (geçti)

– Çoğul eki almayanlar: "ne kadar, birkaç, her çeşit, her türlü, birer" sözcüklerinden sonra gelen isimler (-ler) çoğul ekini alamaz.

Ne kadar insanlar gelip geçti bu dünyadan? (Y)

Ne kadar insan gelip geçti bu dünyadan? (D)

– Özne sayıyla verildiğinde yüklem tekil olur.

Dün üç kişi, bana seni sordular. (Y)

Dün üç kişi, bana seni sordu. (D)

B. Nesne Eksikliği

Cümlede nesnenin kullanılmamasından kaynaklanan anlatım bozukluğudur. Sıralı cümlelerde ve birleşik cümlelerde görülür.

Kitaplarına gözü gibi bakıyor, kimseye vermiyordu. (Y)

Kitaplarına gözü gibi bakıyor, onları kimseye vermiyordu. (D)

Ailecek sana güveniyor ve destekliyoruz. (Y)

Ailecek sana güveniyor ve seni destekliyoruz. (D)

C. Dolaylı Tümleç Eksikliği

Birleşik, sıralı veya bağlı cümlelerde görülür. Bu cümle dolaylı tümleç alabilen veya alamayan eylem yada eylemsilerin uygun olmayan olmamasından doğar.

Sabahtan akşama kadar şehri gezmiş ve hayran kalmıştı. (Y)

Sabahtan akşama kadar şehri gezmiş ve ona hayran kalmış. (D)

Sigara içmek aşırı derecede bağımlılık yapar, başlamayın. (sigara içmeye)

D. Edat Tümlenci Eksikliği

Ahmet'i okulda bulup bu konu hakkında konuşmayalım. (onunla)

Çocuğa rahatsız etmeyin, konuşmayın! (çocukla)

E. Yüklem Eksikliği ve Yüklem Arasında Uyumsuzluk

Sıralı ya da birleşik cümlelerde birden çok yargı için ortak kullanılan yüklem aşığıdaki durumlarda anlatım bozukluğuna yol açar.

– Ayrı yüklem gerektiren özneler, aynı yükleme bağlanamaz:

Yolcuların bir bölümü müzik, bir bölümü kitap okuyordu. (birinci cümleye “müzik” kelimesinden sonra “dinliyor” yüklemi getirilmelidir. Yani;

Yolcuların bir bölümü müzik dinliyor, bir bölümü kitap okuyordu.

– Cümledeki birden çok yüklem arasında kip, kişi ve yapı yönünden uyumsuzluk olmamalıdır.

Kardeşim şiirleri zevkle okumaya; biz ise can kulağıyla dinlerdir. (okurdu)

F. Ek Eylem Eksikliği

“idi, imiş, ise, -dir” ek eylemlerinin gerektiği yerde kullanılması anlatım bozukluğuna neden olur. Sıralı cümlelerden birincisi olumlu, ikincisi olumsuz ise birinciye ek eylem getirmediğimizde, bunu ikinci cümlelerin yüklemine bağlamış oluruz. Bu da anlam belirsizliğine yol açar, cümlelerin anlatımını bozar.

Bugün hava oldukça güzel ancak nemli değildi. (Y)

Bugün hava oldukça güzeldi ancak nemli değildi. (D)

Bu savaşın zarar mı yoksa yarar mı sağladığı belli değil. (Y)

Bu savaşın zarar mı verdiği yoksa yarar mı sağlandığı belli değil. (D)

H. Çatı Uyumsuzluğu

Aynı cümlede etken, edilgen eylemlerin birlikte kullanılması anlatım bozukluğuna yol açabilir. Bu durum özellikle öge ortaklığı olan cümlelerde görülür.

Her ne kadar, şehir dışına taşınılmışsa da istenilen huzura kavuşamadı. (Y)

Her ne kadar şehir dışına taşınmışsa da istediği huzura kavuşamadı. (D)

7. ÜNİTE : TİYATRO

Tiyatro Nedir?

Tiyatro, bir sahnede, seyirciler önünde oyuncuların sergilenmesi amacıyla hazırlanmış gösterilerdir. Farklı bir şekilde duyguların ve olayların hareket (jest)ve konuşmalarla anlatılmasıdır. Genel olarak temsil edilen eser anlamında da kullanılır.

Tiyatro, bir sahne sanatıdır. Tiyatro eseri, olayları oluş yoluyla gösterir. Bu yönüyle konuşma ve eyleme dayanan bir gösteri sanatı olarak da tanımlanabilir. Yaygın bir deyişle tiyatro; insanı, insana, insanla, insanca anlatma sanatı olarak Shakespeare'in sözüyle de ifade edilir.

Özellikleri:

- » Tiyatro, göstermeye bağlı edebi metinlerdir yani yaşanması muhtemel bir olay sahnede canlandırılır.
- » Piyas adıyla da bilinir.
- » Sahnede gösterilen oyun hem göze hem de kulağa hitap ettiği için etkileyicilik gücü yüksektir.
- » Olay, zaman, mekan ve kişiler yapı unsurlarını oluşturur.
- » Konusuna göre trajedi, dram ve komedi olarak üçe ayrılır.
- » Tiyatroda günlük konuşma dili kullanılır.
- » Gerçeğe oldukça yakındır.

Tiyatro Türleri

Tiyatro eserleri müziksiz trajedi, komedi, drama ve müzikli (opera, operet, müzikal, pandomim bale, revü, skeç,tuluat) olmak üzere iki grupta toplanır. Edebi türler içinde en canlı ve yaşama en yakın olanı tiyatrodur.

Trajedi:

Trajedi, kişilere korku, heyecan ve acındırma telkinleriyle ders vermek amacı veren en eski tiyatro çeşididir. Şiirsel olarak yazılması ve değişmez kurallara bağlı olması sebebiyle öbür tiyatro çeşitlerinden kolayca ayrılır. Yunan tanrısı Dionysos'un şenliklerinde yapılan yarışmalarda sahnelenen oyunlarla varolagelmıştır.

Klasik trajediler genellikle beş perdelik oyunlardır. Eski Yunan'da başlayan bu eserler 3 veya 6 perdelik olurdu. O zamanki tiyatrolarda dekor bulunmaz, ancak sahnenin bir köşesinde olayların sebep ve sonuçlarını anlatan bir koro yer alırdı.

Yine klasik trajedilerde, kahramanlar, kral, kraliçe, prenses, Eski Yunan'ın tanrı ve yarı tanrıları gibi en üst tabaka kişilerden seçilirdi. Orta tabaka ve basit halk adamlarına rastlanmazdı. Kahramanları arasında geçen olaylar insanların ruhsal zayıflıklarını, tutkularını, iradeye bağlı yüce davranışlarla çakıştırdı. Özellikle karakterlerin bir "katharsis", yani arınma sürecinden geçmeleri gerekirdi. Bu da ancak farkında olarak ya da olmadan kahramanın büyük bir hata yapması, bu nedenle acı çekmesi ve bu süreç sonunda arınmış olarak doğru bir özü bulmasıyla olabilirdi.

Klasik trajedi Aristoteles tarafından kuramsallaştırılmıştır. Bu kurama göre olay, zaman ve çevrede birlik demek olan "üç birlik kuralı" benimsenmiştir. İç içe girmiş karışık olaylar bulunmaz. Ayrıntıya girmeden tek bir olay gösterilir. Olayın ön ve son tarafları, sebepleri ve sonuçları gerektiğinde konunun ağızından halka duyurulur. Buna "olay birliği" denir. Trajedi olayının bir günde (24 saat) olup bitmiş gibi gösterilmesine "zaman birliği", tek bir şehrin belli bir köşesinde başlayan olayın yine orada bitmesine de "mekan birliği" denir.

Trajedilerde parlak söylevleri andıran yüksek ve asil bir üslup kullanılır. Kaba, çirkin ve niteliği düşük sözler bulunmaz. Trajedi şairleri mısralarının derin manalı ve bilgelik dolu olmasına önem vermişlerdir

Trajedilerde kadere, ahlak, töre ve geleneklere üstün bir değer verilmiştir. Trajedinin amacının, "insanın acılarının ifade edilerek seyircilerin ruhunda korku ve merhamet uyandırılması" olduğu kabul edilmektedir. Bazı klasik trajedi örnekleri, Aiskhylos'un Titan Prometheus'un hikâyesini anlattığı Zincire Vurulmuş Prometheus'u, Sophokles'in Kral Oidipus'u ve Euripides'in Andromakhe'ı sayılabilir.

Yunan ve Roma dönemi trajedilerinin kuramsallaştırdığı bu kurallar daha sonra modern tiyatrodan değiştirilmiştir. Bazı oyun yazarları özellikle bu kurallarla oynayarak farklı türler yaratmıştır. Bunlara örnek olarak Bertolt Brecht ve Epik Tiyatro verilebilir.

Komedi:

İnsanları güldürerek eğitmeyi amaçlayan tiyatro türüdür. Her gülünç şeyin altında ders alınacak acı bir gerçeğin olduğuna inanılır.

- » Konusunu günlük hayattan, sosyal olaylardan seçer.
- » Kahramanları sıradan insanlar, eğitim görmemiş ya da sonradan görme kişilerdir.
- » Üslupta kusursuzluk aranmaz, kaba sayılan hatta küfürlü sözlerle yer verilir.
- » Çirkin, kaba olaylar seyircinin gözü önünde işlenir.
- » Üç birlik kuralına uyar.
- » Komediler fars, vodvil, komedi santimental vb. türlere ayrılır.

Komedi; karakter, töre, entrika gibi çeşitlere ayrılır:

Karakter komedisi: İnsan kişiliğinin gülünç yanlarını konu alan komedidir. Molière'in "Cimri", Shakespeare (Şekspir)'in "Venedik Taciri" adlı eserleri karakter komedisidir.

Töre komedisi: Toplumun gülünç ve aksayan yönlerini gösteren komedidir. Molière'in "Kibarlık Budalası", Gogol'un "Müfettiş" adlı eserleri töre komedisidir.

Entrika komedisi: Seyirciyi güldürme amacı olmadan yazılan komedi türüdür. Molière'in "Zoraki Tabip", Shakespeare'in "Yanlışlıklar Komedyası" adlı eserleri entrika komedisidir. Entrika komedisinin bir diğer adı da "Vodvil"dir.

Komedi türü 17. yüzyıldan sonra düzyazıyla yazılmaya başlanmıştır.

Klâsik komedinin önemli yazarları: Aristophanes (Aristofanes), Menandros (Menandros), Terentius (Terentius), Plautus (Platus), Molière (Molyer).

Drama:

rajediyi komediyi bir araya getiren tiyatro türüdür Modern tiyatronun sürekli olarak aristokrat zümrenin yaşayışını veya sadece hayatın gülünç taraflarının sahneye konmasını yeterli bulmayarak hayatı birçok tarafla temsil etme arzusundan doğmuştur.

Dram, düzyazı ve şiirsel halde yazılabildiği gibi üç perdeden beş perdeye kadar olabilir. Üç birlik kuralını tamamen reddeder. İnsani temalardan çok toplumcu ve millî konuları işler. Konular da çok çeşitli olabilir. En kanlı ve çirkin ya da gerçekçi olayları seyirciyeye göstermekten çekinmez.

Konuları tarihten ve hayatın acıklı veya gülünç, çirkin veya güzel hemen her olayından alınabilen dramda kader, umut, neşe, kuşku, tasa, facia ve komik davranışlar bir arada bulunabilir. Kahramanları her sınıftan (halk – soylu ayrımı gözetmeksizin) seçilebilir. Her türlü karaktere yer verilir. Dram eserleri gerçekleri göstermeyi amaçlamışlardır.

Dramın ciddi ve ağırbaşlı yazılmış şekline “piyes”, duygulandırıcı ve fazla heyecan verici olanına “melodram” denir. Melodram müzikli oyun demektir, yalnız günümüzde müzik kısmı atılmıştır. Bununla birlikte yine dram türlerinden olan “feeri” ise bir masalın sahneye konulmuş şeklidir. Kahramanları cin, peri, dev gibi düşsel varlıklardır. Olayın geçtiği yer ve zaman belli değildir.

Müzikli Tiyatro:

Opera: Sözlerin tümü ya da çoğu “koro, solo, düet” biçiminde şarkılı olarak söylenen müzikli tiyatro eseridir. Oyunculara, orkestra eşlik eder.

Operet: Eğlenceli, hafif konulu, içinde bestesiz konuşmalar da bulunan müzikli tiyatrodur. Daha çok halk için yazılmış eserlerdir.

Opera Komik: Operetin, yüksek sınıf için yazılmış, besteli biçimidir.

Vodvil: Hareketli, eğlenceli bir konuya dayanan, içinde şarkılara da yer verilen hafif komedidir. Bu nedenle vodvil, bir “komedi türü” olarak da gösterilir.

Bale: Konusu; türlü dans ve davranışlarla anlatılan müzikli, sözsüz tiyatro türüdür.

Cumhuriyet Dönemi'nde Tiyatro

1950 sonrasında tiyatro teknik açıdan ilerlemiş, tiyatrodaki işlenen konular çeşitlenmiştir. Bu dönemde hem çeviri oyunların hem de nitelikli yerli oyunların sayısı artmış, bir yandan da çoğu uyarılma olan müzikli oyun türlerinde eserler verilmiştir. Sahne tekniğine uygun, yalın bir dille bireysel ve toplumsal konuların işlendiği bu dönemde yurt sorunları, kadının toplum yaşamındaki yeri; köy, töre, kuşak çatışması, değer yargıları vb. temalara yönelim artmıştır. Sosyal değişimlerin birey ve toplum yaşamındaki etkileri siyasal, sosyal ve psikolojik yaklaşımlarla yansıtılmıştır.

Bu dönemde **Ahmet Kutsi Tecer**'in *Koçyiğit Köroğlu*, **Cevat Fehmi Başkut**'un *Buzlar Çözülmeden*, **Selahattin Batu**'nun *Oğuzata*, **Haldun Taner**'in *Keşanlı Ali Destanı*, **Necati Cumalı**'nın *Boş Beşik*, **Orhan Asena**'nın *Hurrem Sultan*, **Recep Bilginer**'in *Sarı Naciye*, **Cahit Atay**'ın *Gültepe Oyunları*, **Nezihe Meriç**'in *Sular Aydınlanıyordu*, **Refik Erduran**'ın *Karayar Köprüsü*, **Adalet Ağaoğlu**'nun *Çatıdaki Çatlak*, **Güngör Dilmen**'in *Midas'ın Kulakları*, **Turgut Özakman**'ın *Töre*, **Turan Oflazoğlu**'nun *IV. Murat*, **Oktay Arayıcı**'nın *Dışarda Yağmur Var*, **Başar Sabuncu**'nun *Şerefiye*, **Tuncer Cücenoglu**'nun *Kördövüşü* adlı eserleri türün tanınmış örneklerindedir.

Dünya Edebiyatında Tiyatro

Yunanca'da “seyirlik yeri” anlamına gelen “theatron”dan türetilmiş olan tiyatro, bir öyküyü sahne olarak ayrılmış bir yerde, oyuncuların söz ve hareketleriyle canlandırma sanatıdır. Tiyatronun kökleri ilkel toplulukların dinî törenlerine kadar uzanır. Bu yazımızda dünya edebiyatında tiyatro türünün gelişimini kısaca açıkladık.

Bu törenlerde kutsal sayılan varlıklar, taklit yoluyla canlandırılmaya çalışılmıştır. Günümüzdeki anlamıyla tiyatro, eski Yunan kültürüne dayanmaktadır. Yunanlılar bağbozumu tanrısı Dionysos adına düzenledikleri dinî törenlerde kimi gösteriler düzenlemişler ve “ditirombos” adı verilen şiirler okumuşlardır. Bu şiirlere, derilere bürünüp teke kılığına giren bir koro, şarkıları ile eşlik etmiştir. Bu törenlerin geliştirilmesiyle diyaloglu gösteriler oluşturulmuş ve tragedya, komedyaya adları verilen klasik tiyatro ortaya çıkmıştır.

İlk yetkin örnekleri Eski Yunan'da görülen tiyatro, yüzyıllar içinde farklı türlere ayrılarak gelişimini sürdürmüştür.

- » Eski Yunan edebiyatında: **Aiskhylos**–*Zincire Vurulmuş Prometheus*, **Sophokles**– *Kral Oidipus*;
- » İngiliz edebiyatında: **Shakespeare**– *Romeo ve Juliet*, **George Bernard Shaw**– *Kırgınlar Evi*, **Samuel Beckett**–*Mutlu Günler*;
- » Fransız edebiyatında: **Racine**'in (**Rasin**) –*Andromaque (Andromak)*, **Corneille**'in (**Korney**) – *Le Cid (Lö Sid)*, **Molière (Molyer)** –*Cimri*, **Victor Hugo**– *Hernani*;
- » Alman edebiyatında: **Schiller**– *Wilhelm Tell (Vilhelm Tel)*, **Goethe-Faust (Faust)**, **Bertolt Brecht (Bertolt Bireşt)** -*Evet Diyen Hayır Diyen*;
- » Norveç edebiyatında: **Henrik İbsen**–*Bir Bebek Evi, Yaban Ördeği*;

» Rus edebiyatında: **Gogol**-Müfettiş, **Çehov**-Üç Kız Kardeş, *Vanya Dayı* adlı oyunları dünya edebiyatının tanınmış tiyatro eserlerindedir...

Andromak, beş perdelik bir trajedidir. Fransız sanatçı **Racine**, *Andromak*'ı Eski Latin edebiyatında trajedileriyle tanınan **Vergilius**'un (Virgilius) *Aeneis* (Eneis) adlı eserinden esinlenerek yazmıştır. **Racine**, kahramanlarının ruh hâllerini başarıyla vermiş, **Andromak**'ın oğlunun ölmesine veya yaşamasına sebep olacak kararı verme ikilemini gerçekçi bir şekilde yansıtmıştır.

8. ÜNİTE : ELEŞTİRİ

Eleştiri Nedir?

Eleştiri, bir kişi, eser ya da konuyu doğru ve yanlışlarını göstererek anlatmak amacıyla yazılan kısa metinlerdir. Sanat, edebiyat, düşünce eserlerini hem öz hem yapı yönünde açıklayan, başarılı ve başarısız ya da değerli ve değersiz yönlerini gösteren, bunları örneklerle somutlayıp belirten yazı türüdür.

Bir insanın, bir eserin doğru ya da yanlış yanlarını bulup göstermek amacıyla incelenmesidir. Edebiyatta bir sanat ya da edebi eserin her yönüyle incelenmesini ve anlaşılmasını sağlamak amacıyla yazılan yazı türü, tenkittir.

Felsefede, bilgelerin temellerini ve doğruluk durumunu inceleme, sına ve yargılama olarak anlam kazanır.

» Düşünsel plânla yazılır.

» Konu, yazının sonuna dek değerlendirilmesi yapılan esere bağlı kalmalıdır. Eser ile ilgili, değerli ve değersiz diye gösterilen yargılar, eserden alınacak örneklere dayandırılmalıdır.

» Yazar, yargılarında belirli ölçülere bağlı kalmalı, eleştirileri nesnel olmalı, "beğendim, hoşuma gitti"... gibi öznel değerlendirmelerden kaçınmalıdır. Bunun yanında eleştiri yazısını okutacak olan elbette eleştiri yazarının kendine özgü konuyu ele alış biçimi, kendine özgü yorumlayışı ve anlatımındaki üslûbudur.

» Eleştirisi yapılan çalışma, bütün boyutlarıyla ele alınmalı, kendi türü içindeki bilimsel, sanatsal, toplumsal yere oturtulmalıdır. Alanındaki diğer çalışmalarla karşılaştırılarak bu türe kattıklarıyla, kendisinden beklendiği halde katamadıklarıyla ele alınmalıdır. Bu da gösteriyor ki eleştiri yazarı, her konuda eleştiri yazısı yazamaz, ancak uzmanı olduğu alanda yazabilir. Eleştiri yazarının alan bilgisi, eleştirdiği çalışmayı yapanın alan bilgisi ile en azından aynı düzeyde olmalıdır.

Tanzimat dönemi Romantik eleştiri yazarları Şinasi, Namık Kemal, Abdülhak Hamid; Realist eleştiriciler Samipaşazade Sezai, Beşir Fuad, Nabizade Nazım, Mizancı Murat olup Servet-i fûnun döneminde, Cenap Şahabettin intikad (sahte parayı gerçeğinden ayırmak) anlayışıyla tenkit eder. Halit Ziya, Mehmet Rauf, Hüseyin Cahit dönemin eleştiricileridir.

Cumhuriyetin ilk yıllarında eleştiri Yahya Kemal ve Ahmet Haşim'le başlar. İsmail Habip Sevük ve Ahmet Hamdi Tanpınar eleştiriye edebiyat tarihi içinde ele alırlar. Nurullah Ataç, Suut Kemal Yetkin iki özneci eleştirmendir.

Cumhuriyet Döneminde Eleştiri

Cumhuriyet'in ilk yıllarında daha çok öznel eleştiri örneklerine rastlanırken sonraları nesnel eleştiriler ağırlık kazanmaya başlamıştır. Akademik çevreler tarafından esere dönük nesnel eleştiri yöntemleri geliştirilmiş ve uygulanmıştır.

Cumhuriyet Edebiyatı Dönemi'nde **Nurullah Ataç**, **Orhan Şaik Gökyay**, **Suut Kemal Yetkin**, **Cevdet Kudret**, **Orhan Burian**, **Mehmet Kaplan**, **Berna Moran**, **Attila İlhan**, **Asım Bezirci**, **Memet Fuat**, **Fethi Naci**, **Şerif Aktaş**, **Hüseyin Cöntürk** ve **Gürsel Aytaç** eleştiri türünde öne çıkan isimlerdir. **Orhan Şaik Gökyay**'ın *Destursuz Bağa Girenler*, **Mehmet Kaplan**'ın *Şiir Tahlilleri*, **Berna Moran**'ın *Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış*, **Fethi Naci**'nin *Yüz Yılın 100 Türk Romanı*, **Gürsel Aytaç**'ın *Çağdaş Türk Romanı Üzerine İncelemeler* adlı eserleri Türk edebiyatında eleştiri türünün tanınmış örneklerindedir.

Cumhuriyet Öncesi Dönem'de Eleştiri

Türk edebiyatında eleştiri, Tanzimat Dönemi'nde başlamıştır.

Edebiyatımızdaki **ilk eleştiri yazısı Namık Kemal**'in *Tasvir-i Efkâr*'da yayımlanan "*Lisan-ı Osmanînin Edebiyatı Hakkında Bazı Mülâhazâtı Şamildir*" adlı yazısıdır.

İlk eleştiri eseri ise yine **Namık Kemal**'in *Tahrib-i Haraba*'dır.

Eleştiri kavramını karşılamak üzere, Tanzimat edebiyatında muaheze, Servetifünun ve daha sonraki dönemde tenkit terimleri kullanılmıştır, eleştiriciye de münekkittir.

Tanzimat edebiyatı döneminde **Namık Kemal** (*Tahrib-i Haraba*), **Muallim Naci** (*Demdeme*) gibi kimi yazarlar eleştiriye yergiye dönüştürmüştür. **Muallim Naci** gibi bazı yazarlar, sadece dil bilgisi açısından eleştiri yapmıştır. Bu dönemde Batı'daki anlamda eleştiri yazısı, **Recaizade Mahmut Ekrem** tarafından yazılmıştır.

Tanzimat Dönemi Romantikleri **Şinasi**, **Namık Kemal**, **Recaizade Ekrem**, **Abdülhak Hamid**; Realistleri **Samipaşazade Sezai**, **Beşir Fuad**, **Nabizade Nazım**, **Mizancı Murad**'tır.

Servetifünun döneminde, **Cenap Şahabettin** intikad (sahte parayı gerçeğinden ayırmak) anlayışıyla tenkit eder. **Halit Ziya**, **Mehmet Rauf**, **Nabizade Nazım**, **Hüseyin Cahit** dönemin eleştiricileridir.

9. ÜNİTE : MÜLAKAT / ROPÖRTAJ

Mülakat Nedir?

Mülakat, herhangi bir sosyal konu ya da sorunun üzerinde, uzman kişi ya da kişilerle yapılmış konuşmaları yansıtan yazı türüdür. Toplumun tamamını ya da bir kısmını ilgilendiren her alanda "**mülakat**" yapılabilir. Gazete ve dergilerde yayımlamak üzere yapılan mülakatlar için daha çok **röportaj** sözcüğü kullanılır.

Bir yanlış kalıplaşma sonucunda günlük hayatta mülakat türünün isminin kullanması yerine röportaj sözcüğü kullanılır hale gelmiştir. Röportaj denildiğinde kastedilmek istenen aslında mülakattır. Bu nedenle bu türü ve röportajı birbirinden ayırt etmeliyiz.

- » Bir sanatçıyı daha iyi tanımamızı sağladığından önemli bir türdür.
- » Bilgi verme, tanıtmaya gibi amaçları olduğundan öğretici metinlerdendir.
- » Öncesinde titiz ve ayrıntılı bir hazırlık çalışması gerektirir.
- » Anlatımın sade ve açık olmasına dikkat edilir.
- » Kişinin konuşmaları değiştirilmeden ve yorumlanmadan olduğu gibi aktarılır.
- » Söyleşmeye bağlı anlatım türünden yararlanır.
- » Sorular öncesinden büyük bir ustalıkla hazırlanmalıdır.
- » Üzerinde konuşulan konu toplumu ilgilendiren, toplumun ilgisini çekecek türde olur.
- » Üzerinde konuşulacak olan konunun uzmanlarıyla mülakat yapılır.
- » Mülakatı yapacak kişinin kibar ve nazik olması gerekir, konuşma üslubu burada önem arz eder.
- Sorular, karşı tarafı incitmeyecek bir şekilde kibarca sorulur.
- » Asıl amaç bilgi vermek olduğundan genellikle dil göndergesel işlevde kullanılır.
- » Aslında yazılı olan bu tür günümüzde görüntülü olarak da aktarıldığından sözlü anlatım tür özelliği de taşımaktadır.

Herhangi bir iş görüşmesi farklı şekillerde uygulanabilir. Görüşmeciler, farklı görüşme yöntemlerini uygulayarak söz konusu pozisyon için en uygun adayı belirlemeye çalışırlar. Görüşmenin çeşidine göre, görüşmenin yapısı, sorulacak sorular ve ölçülmek istenen nitelikler ve yetkinlikler farklılık gösterebilir.

Yedi farklı görüşme çeşidi vardır:

- Birebir görüşmeler,
- Panel görüşmeler,
- Çalışma arkadaşları grubu ile yapılanlar,
- Sıralı görüşmeler,
- Değerlendirme merkezleri tarafından yapılanlar,
- Telefon görüşmeleri,
- İşaret dili ile yapılanlar.

Röportaj Nedir?

Gazetecilerin bir yeri, bir kurumu ziyaret ederek o yerin özelliklerini, orada gördüklerini kişisel düşünceleriyle birleştirip fotoğraflarla belgeleyerek kaleme aldıkları yazı türüne "**röportaj**" denir. Bu terimin kökeni, Latince "toplamak, getirmek" anlamlarında kullanılan "reportare" kelimesine dayanır. Günümüzde Fransızca "reportage" kelimesinin Türkçe telaffuzu olan "röportaj" terimi kullanılmaktadır.

Röportaj türü, gazeteciliğin gelişmesiyle ortaya çıkmıştır. Günümüzde radyo ve televizyon da çok önemli bir röportaj aracı konumundadır.

Ortama, duyguları, görünüşleri “**betimlemek**”; süreçleri, eylemleri “**anlatmak**”; etkili ifadeleri “**alıntılanmak**”; kişisel düşünceleri “**yansıtmak**” ve anlatılanlardan “**sonuç çıkarmak**” bir röportajda bulunması gereken temel öğelerdir. Röportaj, yalnızca gözlemlerin, izlenimlerin ya da konuşmaların aktarılması değil, bunların ötesinde bir yorum ve değerlendirme yazısıdır. Röportajlar, yurt içi ya da yurt dışı siyasal, toplumsal, ekonomik, kültürel vb. bir konuda olabilir. Yaşanmış olanlar doğrudan olduğu gibi aktarılır.

- » Röportaj, makale gibi, düşünsel planla yazılır.
- » Röportajda ele alınan konu ya toplumsal ya da sanatla ilgilidir.
- » İşlenen konu bilgi, belge, görsellerle desteklenir.
- » Röportajda verilen bilgiler ve ortaya konan belgeler gerçeği yansıtır. Anlatılanlar kendi içinde tutarlıdır.
- » Yazarın bilgi, izlenim, görüş ve düşüncelerini yansıtır. Yazar, gerçekleri öznel yaşamla harmanlar.
- » Röportajın anlatımında diyaloglardan yararlanır.
- » Yaşanmış olaylar, durumlar anlatılır. Kısa cümlelerle metin hareketli hâle getirilir.
- » Röportaj, birinci kişi ağzından yazılır.
- » Röportajda dil, ağırlıklı olarak göndergesel işlevde kullanılır.
- » Röportajlar, medya organlarında yayımlanır.
- » Röportajda çok yönlü anlatım olanakları vardır.
- » Röportaj yazarı açıklayıcı anlatım, öyküleyici anlatım, betimleyici anlatım ve tartışmacı anlatım gibi bütün anlatım yollarından yararlanır. Röportajda öykülemeye ağırlık verilir.
- » Özelden genele gidilir.
- » Heyecanın ölçüsü genelde şimdiki zaman kullanımıyla artırılır.
- » Röportajlar genellikle soru cevap tarzında olur. Ancak bazı yazarlar röportajı hikâye kurgusu ve üslubu içinde vermeyi tercih ederler.

Türk Edebiyatında Röportaj

Türk basınında röportaj türü, başlangıçta mülakat niteliğinde gelişmiş, özellikle 1960'tan sonra, Türk toplumunun çeşitli sorunları kamuoyuna duyurulurken edebiyatçılarımız röportaj türünden oldukça başarılı bir biçimde yararlanmışlardır. Bu durum, röportaj tekniğinin gelişmesini, röportajın gazetelerin vazgeçilmez bir birimi haline gelmesini sağlamıştır. Basınıımızda röportaj türünde başlıca yapıtlar veren sanatçılar şunlardır:

Ruşen Eşref Üneydin: *Diyorlar ki*

Yaşar Kemal: *Bu Diyar Baştan Başa*

Fikret Ötyam: *Topraksızlar*

Yaşar Nabi Nayır: *Edebiyatçılarımız Konuşuyor*

Röportaj metinlerinde öyküleyici anlatım, betimleyici anlatım, öğretici anlatım ve açıklayıcı anlatım türleri kullanılır. Okuyucuya konunun önemini kavrayabilmek için örnekleme, karşılaştırma, tanık gösterme gibi yöntemlerden de yararlanılabilir.

Konularına Göre Röportajlar

Bir yeri konu alan röportaj: Röportaj yapılan yerde sürdürülen yaşam her yönüyle bilinir. Bu yerin farklı yönleri film, ses ve fotoğraflarla ortaya konur.

Eşyayı konu alan röportaj: Konu olan eşya her yönüyle bilinir. Eşyanın dikkat çekici ve düşündürücü yönleri ele alınır.

İnsanı konu alan röportaj: Belli bir alanda üne kavuşmuş kişilerin dikkat çeken ve düşündürücü yönleri belirtilir.

Sunuş Biçimine Göre Röportajlar

Sunuş biçimine göre röportajlar Amerikan röportajı ve Alman röportajı olmak üzere ikiye ayrılır:

Amerikan röportajı: Giriş bölümünde okuyucuya beklenmedik bir karşılama yapılır. En son söylenmesi gereken sözcükler en önce söylenir. Okuyucu adeta bir şok yaşar, böylece konuya okuyucunun dikkati çekilir.

Alman röportajı: Yazar, konuyu anlatırken yazıya kendini katar. Konuyu kendi ekseninde anlatır.

Cumhuriyet Öncesi Dönem'de Mülakat

Arapça bir kelime olan “**mülâkât**“, karşılıklı buluşmak, görüşmek demektir. Türkçede bunun için “görüşme”, “**söyleşi**“, “**konuşma**” terimleri önerilmiştir. Ancak bugün yaygın olarak Fransızca “reportage” kelimesinin Türkçe telaffuzu olan “**röportaj**” terimi kullanılmaktadır.

Cumhuriyet Dönemi'nden önce Türk edebiyatında mülakat türünde az sayıda ürün verilmiştir. **Tanzimat Dönemi'nde Ziya Paşa**, Rüya adlı eserinde mülakat tekniğini kullanmıştır. Gerçek anlamda bir mülakat olmayan bu eserde yazar, anlattıklarını gördüğü bir rüya biçiminde kurgulamıştır. **Ruşen Eşref Ünaydın**, *Diyorlar ki* adlı eseriyle Türk edebiyatında mülakat türünün ilk yetkin örneğini vermiştir. **Ünaydın**'ın *Anafartalar Kumandanı Mustafa Kemal* ile *Mülâkat* adlı eseri de türün diğer önemli bir örneğidir. Bu eser, Mustafa Kemal'i kamuoyuna tanıtan ilk eser olması bakımından da önemlidir.

Cumhuriyet Dönemi'nde Röportaj

Röportaj; başlangıçta mülâkat sözcüğünün anlamı içinde, herhangi bir alanda tanınmış bir kişiye sorular sorma, yanıtlar alma şeklinde anlaşılmıştır.

Türk Edebiyatında modern anlamda röportaj türünün ilk örneklerini *Diyorlar ki* ve *Anafartalar Kumandanı Mustafa Kemal*'le *Mülâkat* adlı eserleriyle **Ruşen Eşref Ünaydın**'ın verdiği ifade edilir. *Diyorlar ki* adlı eser edebiyat ve gazetecilik alanlarında tanınmış on sekiz kişiyle yapılan görüşmelerin bir yazı dizisi haline getirilmiş halidir. *Servet-i Fünun*, *Türk Yurdu* ve *Vakit* gibi yayın organlarında yayımlanan eser 1918 yılında toplu halde "*Diyorlar ki*" adını taşıyan bir kitapta birleşmiştir. *Anafartalar Kumandanı Mustafa Kemal*'le *Mülâkat* adını taşıyan **Ruşen Eşref**'in ikinci eseri Mustafa Kemal ile yapılan görüşmeyi içermektedir. 1939 yılında kitap halinde yayımlanmıştır.

Hikmet Feridun Es'in "*Bugün de Diyorlar ki*" , Mustafa Baydar'ın Edebiyatçılarımız "*Ne Diyorlar*", **Gavsi Ozansoy**'un, "*40 Yıl Sonra Diyorlar ki*", **Mehmet Seyda**'nın *Edebiyat Dostları* , **Yaşar Nabi Nayır**'ın "*Edebiyatçılarımız Konuşuyor*", **Hikmet Çetinkaya**'nın "*Yılların Tanığı Üç Yazar*" adlı eserleri bu türün örnekleri arasında sayılabilir..

F.Rıfki Atay'ın *Faşist Roma*, *Kemalist Tiran*, *Kaybolmuş Makedonya* , *Moskova-Rom*, **Yılmaz Çetiner**'in *Bilinmeyen Arnavutluk* ve *El Fateh* , **Abdi İpekçi**'nin *Dünyanın Dört Bucağından* , **Fikret Otyam**'ın *Ne Biçim Amerika*, *Ne Biçim Rusya* adlı eserleri gezi yazısını andıran röportaj türüne örnek olarak verilebilir.

Sait Faik Abasıyanık'ın adliye muhabiri olarak çalıştığı yıllarda gerçekleştirdiği röportajlar *Mahkeme Kapısı* adı ile yayımlanır. 1960 askeri darbesinden sonra toplumsal sorunları dile getirilmeye başlanmıştır. **Dursun Akçam**'ın "*Analarımız*" adlı röportajı bu alanda Milliyet gazetesi yarışma ödülü lazarır.. Anadolu kadınının yaşadığı çağ dışı koşulları sergileyen bu röportaj ile Akçam, ülkemizdeki kadın sömürsü sorununa dikkat çeker.